

Zbornik sedme mednarodne konference
IZVOR EVROPEJCEV

Proceedings of the Seventh International Topical Conference
ORIGINS OF EUROPEANS

KORENINE SLOVENSKEGA NARODA
ORIGIN OF THE SLOVENIANS
www.korenine.si

KORENINE SLOVENSKEGA NARODA
ORIGIN OF THE SLOVENIANS

ZBORNIK
sedme mednarodne konference
IZVOR EVROPEJCEV

PROCEEDINGS

of the Seventh International Topical Conference
ORIGIN OF EUROPEANS

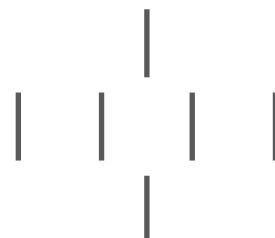
Ljubljana, 5. in 6. junij (June 5th and 6th) 2009

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

903(4)(082)
811(082)
930.2:003.071(082)

MEDNARODNA konferenca Izvor Evropejcev (8 ; 2009 ;
Ljubljana)
Zbornik Sedme mednarodne konference Izvor Evropejcev =
Proceedings of the Seventh International Topical Conference
Origin of Europeans, Ljubljana, 5. in 6. junij (June 5th and 6th)
2009 / [uredil Vinko Vodopivec]. - Ljubljana : Jutro, 2010. -
(Korenine slovenskega naroda = Origin of the Slovenians)

ISBN 978-961-6746-30-4
1. Izvor Evropejcev
2. Origin of Europeans
3. Vodopivec, Vinko, 1941-
250689024

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

Kazalo Contents

Prezgodaj nas je zapustil
Joseph Skulj
poznavalec genetike in staroindijskih jezikov

To the memory of our contributor
Joseph Skulj
expert for genetics and Old Indic languages

<i>Moreno Mitrović</i> <i>Invited paper</i>	
ONOMASTIC STRUCTURES	
Imenoslovne strukture	7
<i>Vinko Vodopivec</i>	
ZBIR STAROFRIGIJSKIH NAPISOV, DELITEV, PREVOD IN BESEDNJAK	
A Collection of Old Phrygian Inscriptions, Division, Translation and Vocabulary	31
<i>Pavel Serafimov, Anton Perdih</i>	
TRANSLATION OF THE LINEAR A TABLET HT 13 FROM CRETE	
Prevod besedila na tablici HT 13 s Krete, napisanega s pisavo Linear A	58
<i>Vinko Vodopivec</i>	
STAROFRIGIJSKI NAPISI PTERIJE NA KAMNIH	
Old Phrygian Inscriptions of Pterie on Stones	74
<i>Pavel Serafimov, Giancarlo Tomezzoli</i>	
THE INSCRIPTION FROM TELL EL-DABA	
Napis iz TELL EL-DABA	89
<i>Vinko Vodopivec</i>	
NAJDALJŠI VENETSKI NAPIS	
The longest Venetic inscription	97
<i>Giancarlo Tomezzoli, Pavel Serafimov, Vinko Vodopivec</i>	
TWO NORICUM INSCRIPTIONS	
Noriška napisa	119
<i>Vinko Vodopivec</i>	
NAPISA NA SITULAH IZ GRADA	
IN POSOČJA TER NA PLOŠČICI IZ GRADIČA	
Inscriptions on Situlas from Grad and Posočje and on Plate from Gradič	128
<i>Vinko Vodopivec</i>	
NAPISI NA PTUJSKIH OLJENKAH	
Inscriptions on Oil Lamps from Ptuj	141
<i>Vinko Vodopivec</i>	
PRIMERJAVA BRANJ NAPISA NA PRSTANU IZ EZEROVA	
Comparison of reading of inscription on golden ring from Ezerovo	148

Vinko Vodopivec	
RETIJSKI NAPISI NA SKALI V STEINBERGU	
Rhaetic Inscriptions on the Rock of Steinberg	161
Andrej Rant	
VENETSKI IZVOR PRIIMKOV NEKATERIH BENEŠKIH DOŽEV	
Venetian Origin of Surnames of some Venetian Doges	178
Robert Petrič	
KOREN GOR IN NJEGOVI SINONIMI V ALPSKEM SVETU	
Root »gor« and its Synonyms in Alpine Region	185
Marjan Ivan Moškon	
KDO S(M)O SLOVINCI	
Who (we) are Slovinci	194
Naslovi avtorjev	
Author's Addresses.	206

Moreno Mitrović Invited paper

ONOMASTIC STRUCTURES

Abstract

Hydronymic Europe seems structured. I offer a paradigmatic theoretical formalization of hydronymic root distribution across and beyond Europe, yielding an exclusively linguistic description of plausible prehistoric development. The paper is an unconventional integration of formal linguistic theory with philological, etymological and onomastics scholarship. I also provide a critique of some onomastic-etymological approaches to river names, such as the understanding of hydronym *Sava*. With a predominant focus on hydronymy, I compare the river-names on morphemic-phonological and denotational-semantic levels which yield arguments in favour of a relatively linear and layered onomastic image of Europe. Concerning the denotational-semantics of hydronymic *nomina propria*, I propose an analogue for formally inferring the meaning of roots underlying hydronyms.

0. Preliminaries

Given that that a formal approach to onomastics on a non-local model has, to the best of my knowledge, not been practiced yet (as widely), I propose an atypical approach, integrating the results of etymological and onomastics scholarship with modern linguistic theory.

This approach hopes to shed light onto some of the postulates of the Paleolithic Continuity Theory but tries to avoid any theoretical stances. What I propose, therefore, is a consideration of some empirical evidence in terms of rethinking both the place of *nomina propria* within linguistics and philology as well as prehistoric human evolutionary model, as far as language is concerned, and provide arguments that linguistic evidence should be further acknowledged as they are as intrinsic as those put forward by archeologist, geneticists and anthropologists, as it were.

In the river- and water-names, we are able to find the oldest evidence of human linguistic history [1]. With my knowledge of linguistic theory and languages such as Slavic, Sanskrit and Arabic, I hope to be able to find some of that evidence.

Inductively, I formulate a view (of laws) based on limited observations of reoccurring phenomenal patterns, namely, river names. I begin by over-viewing some of the postulates of modern linguistic theory before accounting for the use of language in (river) names. In the last instance, I map the names to geography – or map geography to the names – which yield a structured image of distribution of name roots. The latter distribution of names – that is, intrinsically their roots – appears to involve geographical areas that do not accord with traditional historical postulates. I show that these root-distributional states may be considered either homologically (i.e. having shared ancestry) or homoplastically (i.e. by means of parallel mutation).

In terms of my inductive method, I arbitrarily follow here Chomsky's [2] levels of adequacy for evaluating the onomastic structures. I start by outlining (i) an observationally adequate model by giving a discrete enumeration of the hydronyms in my data. I then try to achieve (ii) descriptive adequacy, specifying some rules accounting for all observed arrangements of the data. In the last instance, I briefly try to introduce an account of (iii) explanatory adequacy of the model by fitting it into some theoretical framework, postponing seeking for historical and inter-disciplinary compatibility of the model, which I address as concluding remarks.

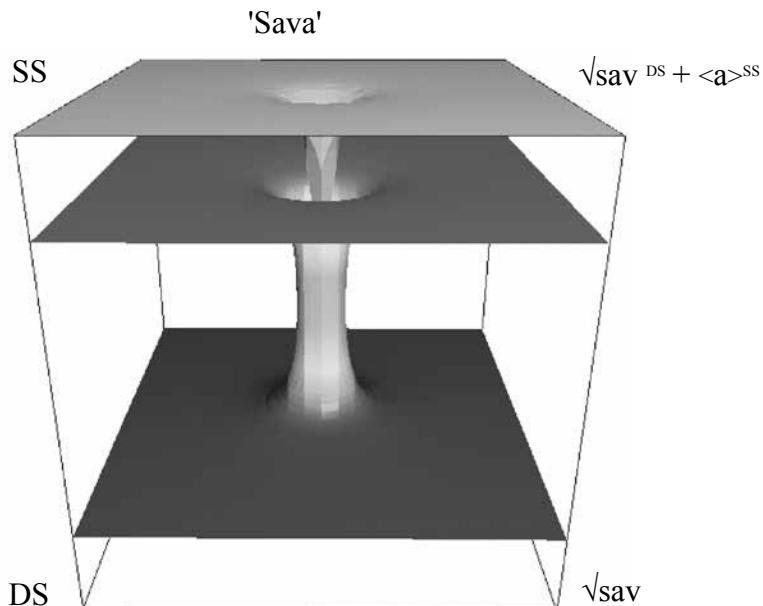
1. Introduction

1.1 Language Design – An Overview

Grammar that may be viewed as the core component of language consists of a lexicon and computational system [3]. Dealing with hydronyms that are lexemes by default, I predominantly focus on the lexicon component. In the later stage, I also try to account for the morpho-syntax of hydronyms which constitute further (syntactic) paradigms. Formally, I am trying to overview the historical aspects of lexical and grammatical patters in onomastics.

I argue that lexical (onomastic) roots carry diachronic evidence that is continuous (under a stochastic assumption) and that they do not get *internally* modified by the syntax (morpho-syntactically overt as affixes in most instances) as far as hydronymy is concerned. In this respect, I view roots to be somehow historically continuous and therefore

(1) SCHEME 1: A graphical analogy of the stipulated DSM approach

deeply-structured (DS), whereas the affixes that get attached are surface-structured (SS) elements. In a sense, I stipulate that hydronyms (as well as toponyms, oronyms, etc.) carry a deeply-structured element that the language-specific morphosyntax accommodates. Let us dub this *the diachronic-synchronic mapping (DSM)*, whereby a root is synchronically modified by morpho-syntax, without changing its 'lexemic state' (again, under a stochastic assumption). This is a completely arbitrary stipulation that I shall assume for the sake of argument and clarity. I also show that hydronyms are uniform at SS since affixes carry no intrinsic meaning at the macro-level of investigation I am assuming. The scheme in (1) should generally capture the stipulated model.

In a sense, I follow here an 'affixless theory' [4]. The second layer may account for hydronyms such as *Donava*: $\sqrt{don}^{\text{DS}} + <\text{av}>^{\text{SS-RED}} + <\text{a}>^{\text{SS-MAX}}$.

1.1.1 Regulating Sound Change: Morphophonemics'

It important to acknowledge phonological variation with regards to semantics: sound may change whereby the meaning (of words) or reference (of names) is retained. Warnow *et al.* [5, 6] acknowledge phonological variation in diachronic material and label this as the phonological linguistic character. The examples a-c in (2) shows this inferred regular sound change.

- (2) $[\text{a}] = [\text{b}] = [\text{c}] \quad (\approx \text{'a river in Europe'})$

Donava

Dunav

Danube

As seen in (2), a name, just as any other lexeme, can assume various phonological and therefore orthographic forms while still retaining its meaning or reference. This leads us to somehow theoretically regularise the sound correspondences such as the vowel and consonantal change in (2), for the sake of pinning down the core lexemic components and somehow ignoring the variation at this stage.

Hoenigswald [7], who formally developed the comparative method in linguistics, formalised the means of three steps by which a given set of languages known to be related may also be proven to be so. This method will also be pivotal to my onomastic analysis.

- (3) STEP ONE: Sound correspondences must be observed; that is, one should compare words for the same (or comparable) meanings and observe patterns of; sound correspondences between pairs of languages.
- (4) STEP TWO: Regular sound change rules should then be inferred. These rules must explain all the sound correspondences observed in (step one). These rules may be context-free or context-dependent, and are specific to each lineage.
- (5) STEP THREE: Cognition judgments should be inferred. Two words w and w' from two languages L and L' respectively are said to be cognate if it is possible to infer a word $*w$ in some common ancestor of L and L' such that each w and w' ; can be derived from $*w$ by the sound change rules specific to L and L' ; respectively. [6]

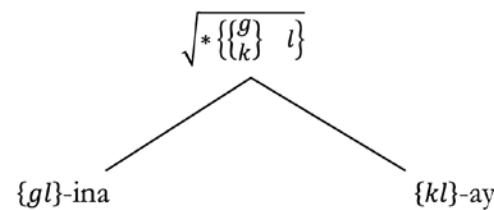
with regards to the proto-lexeme **ap*. Even the (non-IE) Ugro-Finnish ‘river’ is *Abona*. Below is the mapped distribution of this root in few instances, which includes *Happi* (Nile) which I consider homological to this hydronymic root and may thus reconfirm the proto-status of this root.

3.1.5 $\sqrt{*\{g\} l n}$

Hydronym Glan is taken as representative of this paradigm. Bezljaj [12] mentions several rivers related by this root: *acqua Glanna, Glane, die Glon, Clain, Glanis* (mentioned in 667 AD), etc. We know of a hydronym *Klávnič* from the Noric kingdom and should be included here.

The traditional notion of this paradigm was to postulate a Celtic origin: old Irish **glen* via old Celtic **glano-s*. Schnetz [ibid.] stipulated an IE base **klūros* (Cel. *clir*). Another theory would be to relate this hydronymic (and toponymic) root with Slavic ‘clay’ which has partly also been preserved in English, as shown in (14).

(14)

The Map 5 shows the distribution of some of hydronyms (I consider) derived from this root.

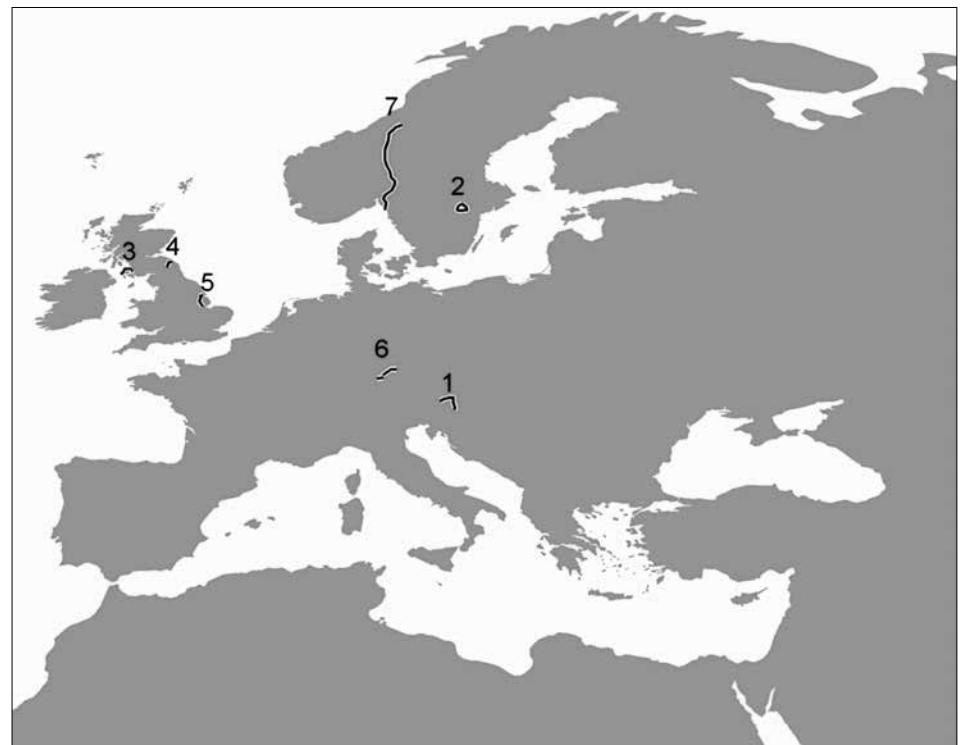
3.1.6 $\sqrt{*\left\{\left\{o\right\} \left\{s\right\}\right\}}$

Some philologists [9, 10, 11, 12, 13] claim **isa* to have been preserved in Celtic alone. Welsh hydronym *Wysg* was written *Uisc* or *Uisc* in Old Welsh and was applied to other hydronyms like *Usk, Escan(castere), Exe* (and therefore *Exeter*), etc. Ekwall [9, 10] identified *Isca* with OIr. *esc*, Ir. *easca* ‘water’. The same *Isca* has been refracted in the continental Europe as *Isch*, a tributary of the *Saar* [13]. I have identified several more in continental Europe, shown in Map 6.

The reason for inclusion of *Soča* (and consequentially *Secchia*) is its diachronic name *Isonтиus* [11] which via metathesis resulted in MSlo. *Soča*. It is also believed [ibid.] that the alternative name for *Soča* was *Istris*. Whatever the older variety, it seems to bear the allegedly-Celtic [10, 11, 12, 13] root $\sqrt{*\{i\} s}$.

Given that the reconstructed root in hydronymic form *Ouse* (EN) is realized as *vezža*, I propose a consideration of an analogy with Slo. ‘l-uža’.

MAP 5: The geographical distribution of the hydronymic root $\sqrt{*\{g\} l n}$

1. Glan (Sl. Glina), 2. Glan (lake), 3. Glen, 4. Glen, 5. Glen (lake), 6. Glon, 7. Glama

3.1.7 $\sqrt{*\left\{\left\{i\right\} u\right\} n}$

I can account for this root solely by seeing it as a subset of *san*. The name-initial coronal fricative seems to have somehow been elided with regards to this root. Further attention to the plausible relationship between the roots will be given in §3.2 so let us see the map in Map 7 showing the distribution of *in*.

Another argument in favor of relating *san* and *in* is in geography: rivers *Sana* and *Una* in Bosnia seem relatively close to one another. Even if the roots are related, it is hard to account for the deletion of the word-initial alveolar fricative.

29. RUMBLE, ALEXANDER R. & MILLS, A. D. (eds.) 1977. *Names, Places and People: An Onomastic Miscellany in Memory of John McNeal Dodgson*. Stamford: Paul Watkins.
30. MACBAIN, ALEXANDER. 1982. *An Etymological Dictionary of the Gaelic Language*. Glasgow: Gairm Press.

Povzetek

Imenoslovne strukture

Rečno-imenoslovna Evropa se zdi strukturirana. V prispevku ponujam paradigmatično in teoretično formalizacijo porazdelitve rečno-imenoslovnih korenov znotraj in izven evropskih meja, kar se izkaže za izključno jezikosloven opis možnega starozgodovinskega razvoja. Članek orisuje atipičen pristop k integraciji formalne jezikoslovne teorije in filologije z etimološkimi ter onomastičnimi dognanji. Prav tako je predstavljena kritika nekaterih onomastično-etimoloških pristopov k razumevanju rečnih imen, še zlasti k umevanju rečnega imena Sava. S pretežnim osredotočenjem na hidronomiji, primerjam rečna imena na morfemično-glasoslovni in denotacijsko-pomenoslovni ravni, kar se izkaže v prid argumentu o imenoslovno slojeviti sliki Evrope. Glede denotacijsko-pomenoslovja pa predstavljam analogičen, pa četudi nenanaden, pristop k formalnemu umevanju pomena korenov, v katerih so hidronimi zasnovani.

Vinko Vodopivec

ZBIR STAROFRIGIJSKIH NAPISOV, DELITEV, PREVOD IN BESEDNJAK

Ključne besede:

arheologija, govor, jezikoslovje, pomenoslovje, etimologija, zgodovina, zgodovinsko jezikoslovje, slovenščina, praslovanščina, Etruščani, Veneti, Reti, Stari Frigi, Rimljani

Key words:

archaeology, speech, linguistics, semantics, etymology, history, historical linguistic, Slovene, Old-Slavic, Etruscans, Veneti, Rhaetians, Old Phrygian, Romans

Abstract

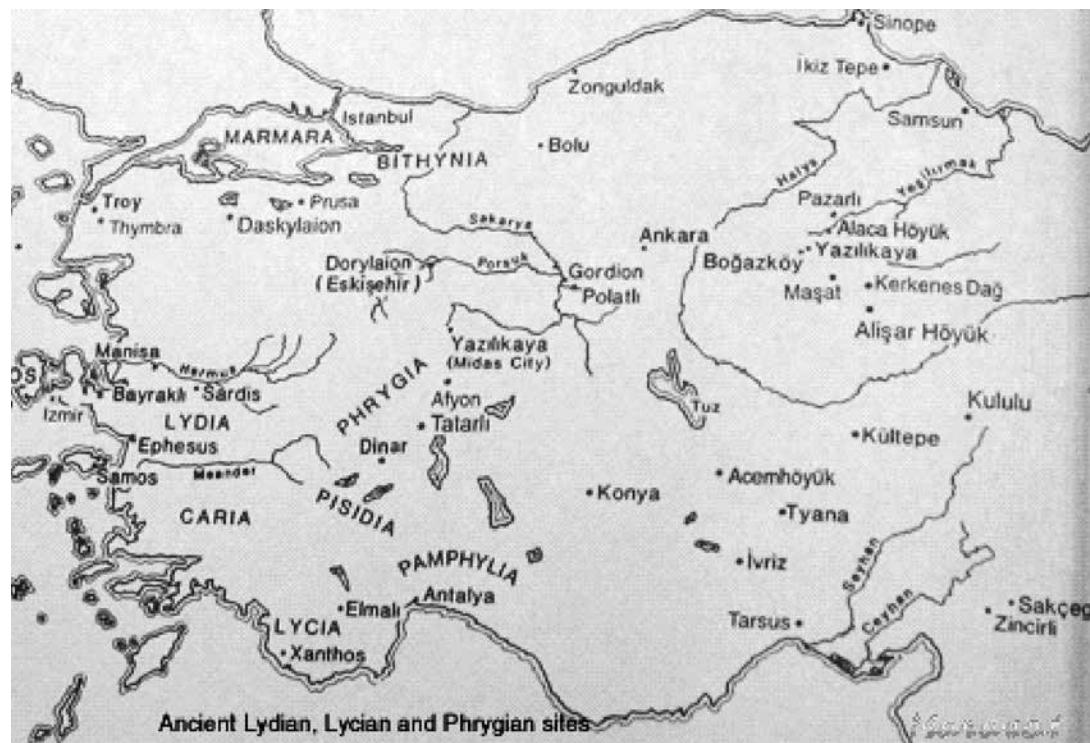
A Collection of Old Phrygian Inscriptions, Division, Translation and Vocabulary

The Old Phrygian inscriptions have been known for a long time, and are relatively numerous. Various, more or less qualified people studied them, mainly the recognised experts who do not understand the inscriptions, and the people who understand these texts on Slavic bases. There are no notable differences in the actual transliterations between these two groups, but there are substantial differences in the understanding of the inscriptions. Experts explain the origin of Old Phrygian vocabulary from the position of the *kentum* group of Indo-European languages, using Greek, Latin and Romance, and by their own statement they do not understand the texts in question. As a rule, they read the inscriptions only as names, and in this way they explain the inscriptions completely non understandable to them. The other group based on the Slavic origin of Old Phrygian inscriptions and by good understanding of Old Phrygian inscriptions, they show the correctness of their approach.

I made all Old Phrygian inscriptions subject to the same criteria, therefore the same comparisons regarding expression, intention and contents are possible. The consecutive stages of treatment given in the working hypothesis, i.e. the analyses and the results show that all Old Phrygian texts can be understood on the bases of Slavic languages. Based on the understanding of the contents, a correct division of continuous inscriptions is obtained and as a result a credible Old Phrygian vocabulary is developed. Also in this instance, the Slovene language as an archaic language proves as an exceptional tool for studying the Old Phrygian texts; there was no need to utilize the Old-Slavic. The present collection of texts is large enough, and archaeologically, linguistically and chronologically sufficiently documented to yield the present conclusions. Almost 72 % of inscriptions give excellent or very good transliterations, and more than 72 % reach excellent or very good translation. This confirms successful transliteration, reading, translation and vocabulary. Such results beyond any doubt confirm Old Phrygian as an old example of Slavic languages.

Uvod

Starofrigijski napisi so razprostranjeni po osrednjem območju Male Azije, saj so našli napise v Frigiji – PHRYGIA in Bitiniji – BITHYNIA ter vzhodno od teh najdišč tako, da je Ankara približno cetner najdišč starofrigijskih napisov. Frigija in Bitinija, pa tudi najdišča: Gordion, Bogazkoy, Höyük in Tyana so prikazani na karti 1:

Karta 1: Zgodovinska karta Frigije in Bitinije [1].

Starofrigijske napisne ploščice so proučevali že številni znanstveniki navedeni v literaturi [2], ki zapisov do sedaj niso razumeli, njihova razmišljanja o njihovem pomenu pa nimajo stvarne podlage za razumevanje teh napisov. Kot običajno iščejo v napisih predvsem imena, ki pa ne morejo podati razumevanja napisov, saj se z »imensko teorijo« razloži lahko prav vsak nerazumljen napis in to v različnih jezikih. A Ambrozic je obravnaval že večje število zapisov na slovanskih osnovah in bolj ali manj uspešno ugotovil pomen posameznih starofrigijskih napisov [3], ni pa obravnaval vseh napisov skupaj. Skupno obravnavanje napisov je koristno, saj se tako lahko bolje pokažejo določene zakonitosti, ki pri posameznih napisih niso razvidne. Na osnovi literature [2] je G Tomezzoli [4] pripravil elektronsko bazo prečrkovanj napisov, ki so jih podali jezikoslovci. Nekaj podatkov je dostopno tudi na spletu [1].

V tabeli 1 prikazujem število napisov, ki jih zahodnoevropski jezikoslovci uvrščajo med starofrigijske napisne ploščice ter število v njih prepoznanih besed in črk.

Tabela 1: Število starofrigijskih napisov ter v njih prepoznanih besed in črk

Statistika	Število napisov	Število besed	Število črk
Prebrani napisi	207	867	2438
Neprebrani, prekratki in pomanjkljivi napisi	37		104
Vsi napisi	244		2542
Napisi berljivi v obeh smereh	113	243	716

Delovni hipotezi in metodologije

Delovni hipotezi, ki sta bili uporabljeni pri podrobni primerjavi različnih prečrkovanj in branj istih napisov pri obravnavi vseh starofrigijskih napisov, nista uporabni in sta ustrezno preoblikovani podobno kot pri retijskih napisih:

- Verjetnost prečrkovanja je ocenjena glede na število znanih in glede na število dodanih in v prevodu uporabljenih črk.
- Verjetnost prevoda je ocenjena glede na znani pomen predvsem daljših in pogostejših besed in glede na smiselnega prevoda celotnega napisa.

Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečrkovanj in prevodov

Tabela 2: Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečrkovanj in prevodov

Ocena	Verjetnost prečrkovanj	Verjetnost prevodov
Odlično	> 0,85	> 0,80
Prav dobro	> 0,70	> 0,60
Dobro	> 0,55	> 0,40
Zadostno	> 0,40	> 0,20
Nezadostno	< 0,40	< 0,20

Osnova za obravnavo je seznam starofrigijskih napisov, prečrkovanj z obrazložitvami, podatki o najdiščih, starosti in slikami napisov, objavljen v publikaciji [2].

Abeceda in prečrkovanje

Pogoste in stilizirane črke so prikazane v tabeli 3. Pri samoglasnikih praviloma ni drugačnih prečrkovanj, pri soglasnikih pa je več možnosti saj T predstavlja tudi Č in Č, S pa predstavlja tudi Ž in Ž itd. Stari Frigijci niso imeli črke F tako kot Veneti in Etruščani, niti niso imeli črke H, ki jo je verjetno zamenjevala črka G.

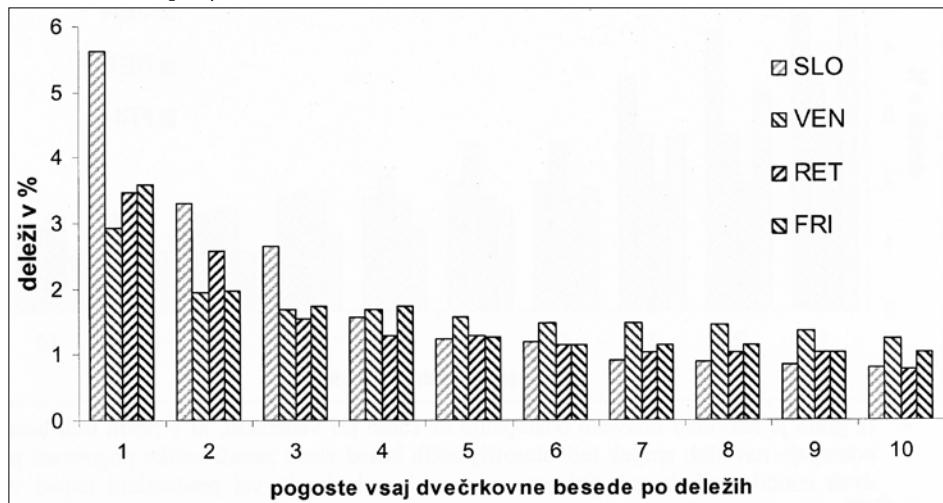
Pri soglasnikih pa je tudi precej znakov, ki jim zahodnoevropski jezikoslovci ne znajo dodati zanesljivega glasovnega pomena. Po primerjavah s črkami Venetov, Retijcev in Etruščanov, sem na podlagi razumevanja posameznih napisov, prečrkoval naslednje znake takole:

Moje prečrkovanje

- Nova je črka Ł, ki jo zahodnoevropski jezikoslovci prečrkujejo kot Y z glasovno vrednostjo slovenske črke J, kar sem tudi upošteval.

- Medtem ko najpogosteje slovenske besede niso razumljive brez stavčnih povezav z ostalimi besedami, je pri venetskih besedilih samostojno razumljivih kar 8 besed, pri retijskih le 2 besedi, pri starofrigijskih pa že 3 besede.
- Slovenski leposlovni vzorci so pretežno povedni, zato so najpogosteje besede JE, IN in SE; venetski so usmerjeni k pokojnikom zato so najpogosteje besede IOI, TI in IAI; retijski so usmerjeni v neposredno delovanje zato so najpogosteje besede TI, TU in SI; starofrigijski pa so usmerjeni tako k pokojnikom kot k delovanju zato so najpogosteje besede OS, TI in ATA.

Graf 5: Deset najpogostejših vsaj dvečkovnih slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed uvrščenih po njihovih deležih

- Deleži retijskih in starofrigijskih besed so nekoliko bližji slovenskemu vzorcu, saj je njihova raznovrstnost večja kot pri venetskih napisih.

Pomembna razlika se pokaže če upoštevamo tudi enočkovne besede, saj jih je zaradi okrajšav in narečnega zapisa bistveno več kot pa v knjižnem jeziku, ki ga prestavlja slovenski vzorec. Ti podatki so pokazani v tabeli 13.

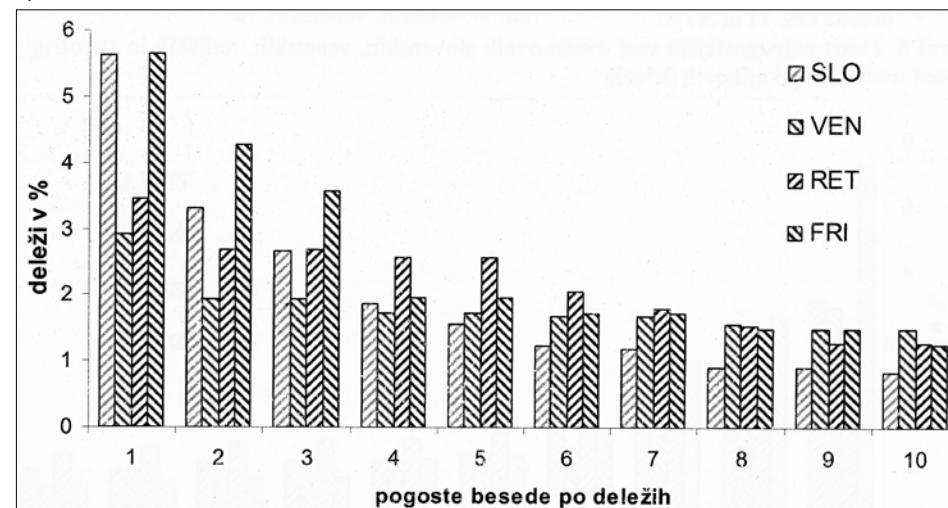
Tabela 13: Deset najpogostejših slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed z njihovimi deleži

SLO	je/5,63	in/3,31	se/2,65	v/1,86	da/1,56	na/1,24	so/1,19	pa/0,91	ne/0,90	ki/0,84
VEN	ioi/2,93	ti/1,94	t-tu/1,94	i-je/1,73	i-in/1,73	iai/1,69	ego/1,69	vi/1,57	donasto/1,48	mego/1,48
RET	ti/3,47	e-je/2,70	i-in/2,70	tu/2,57	i-je/2,57	t-tu/2,05	l-le/1,80	si/1,54	ga/1,28	ii-je/1,28
FRI	s-s/5,65	e-je/4,27	os/3,58	ti/1,96	t-tu/1,96	ata/1,73	si/1,73	t-ta/1,50	a-toda/1,50	mi/1,27

- Tudi pri tem prikazu je razmerje podobno, saj najpogosteje slovenske besede niso samostojno razumljive, venetske pa so samostojno razumljive še vedno v polovici primerov, samostojno razumljivih retijskih pa ni več, starofrigijske pa sta le dve.
- Deleži se v tem primeru povečajo saj se je pri slovenščini pojavila ena, pri venetskih

napisih tri, pri retijskih in starofrigijskih pa kar pet enočkovnih pogostih besed. Pri enočkovnih besedah je poleg črke podan tudi njihov pomen.

Graf 6: Deset najpogostejših slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed uvrščenih po njihovih deležih

- Iz grafa je razvidno bistveno odstopanje ne samo pri venetskih, ki v prvih treh besedah odstopajo navzdol, ampak tudi starofrigijskih besed zlasti zaradi velike pogostosti prvih dveh enočkovnih besed.
- Od pete pogoste besede imajo vsi predantični napisi večje deleže kot slovenski leposlovni napisi, razlog pa je v manjšem obsegu opazovanih besed.

Primerjava dolžin povedi

V poglavju 5.3.1 Dolžina povedi pa je tudi slika 17: Porazdelitev dolžin povedi v besedah za vsak vzorec posebej [8]. Tudi to sliko bomo primerjali z vzorcema starofrigijskih povedi na grafu 7, podatki pa so v tabeli 14:

- VEN podaja deleže prebranih venetskih besedil brez pon. in obj. delov po številu besed.
- RET podaja deleže vseh prebranih retijskih besedil po številu besed.
- FRI podaja deleže vseh prebranih starofrigijskih besedil po številu besed.
- SLO podaja deleže povedi v drugem vzorcu slovenskih besedil po številu besed.

Tudi tu je opazna razlika pri zelo kratkih napisih, kjer še posebej izstopajo kratki starofrigijski napisi na keramiki, pa tudi kratki retijski napisi na kosteh, kar je razumljivo, saj je težko primerjati običajno pisano besedo s skromnimi posvetilnimi ali sporočilnimi napisi. Dobro ujemanje je le pri petbesednih povedih.

Graf 7: Dolžine povedi venetskih, retijskih, starofrigijskih in slovenskih besedil po številu besed

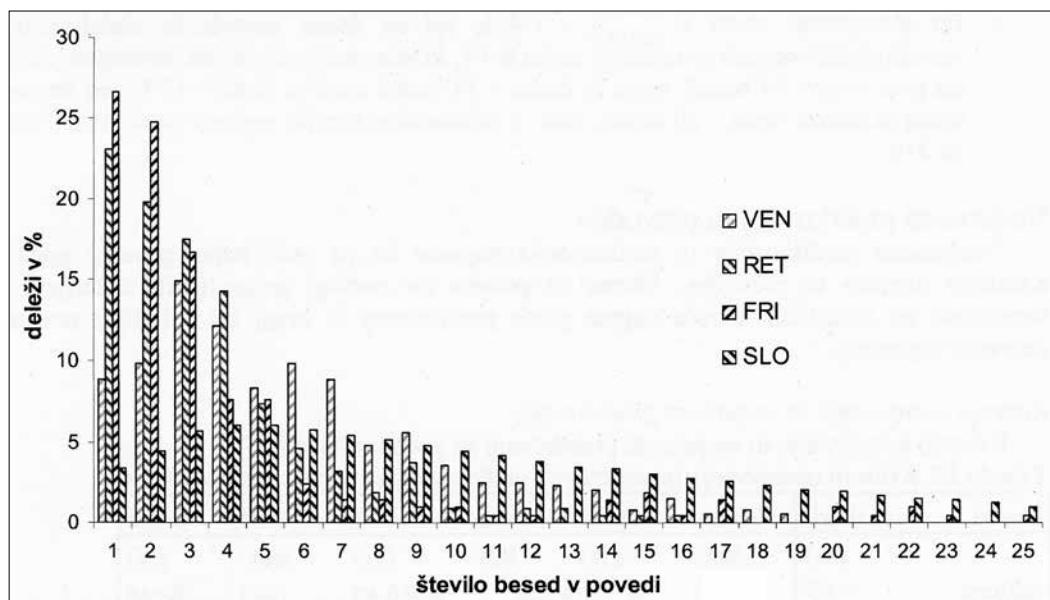

Tabela 14. Primerjava števila in deležev povedi po številu besed

Št. besed	Število povedi			Deleži povedi v %			
	VEN	RET	FRI	VEN	RET	FR	SLO
1	34	49	56	8,84	23,04	26,67	3,40
2	37	43	52	9,85	19,82	24,76	4,48
3	56	38	35	14,90	17,51	16,67	5,68
4	48	31	16	12,12	14,29	7,62	6,07
5	33	16	16	8,33	7,37	7,62	6,03
6	37	10	5	9,85	4,61	2,38	5,81
7	34	7	3	8,84	3,23	1,43	5,38
8	19	3	3	4,80	1,84	1,43	5,18
9	22	8	2	5,56	3,69	0,95	4,82
10	14	2	2	3,54	0,92	0,95	4,46
11	10	1	1	2,53	0,46	0,48	4,17
12	10	2	1	2,53	0,92	0,48	3,80
13	8	2	0	2,27	0,92	0,00	3,42
14	8	1	3	2,02	0,46	1,43	3,33
15	3	1	4	0,76	0,46	1,90	3,02
16	6	1	1	1,52	0,46	0,48	2,79
17	1	0	3	0,51	0	1,43	2,57
18	3	0	0	0,76	0	0,00	2,32
19	2	0	0	0,51	0	0,00	2,07
20	0	0	2	0	0	0,95	1,91
21	0	0	1	0	0	0,48	1,67

Št. besed	Število povedi			Deleži povedi v %		
	VEN	RET	FRI	VEN	RET	FR
22	0	0	2	0	0	0,95
23	0	0	1	0	0	0,48
24	0	0	0	0	0	0,00
25	0	0	1	0	0	0,48
Vse	421	219	210	100	100	100
						87,47

Pri slovenščini vsota deležev ni 100 %, saj se daljše povedi še nadaljujejo.

Pri starofrigijskih napisih je najdaljši napis B-01, ki obsega kar 86 besed, razdeljen: združeni sta prvi vrsti – 14 besed, tretja in četrta – 17 besed, peta in šesta – 17 besed ter sedma, osma in deveta vrsta – 20 besed, zato se primerjalno število napisov poveča za 3 od 207 na 210.

Verjetnosti prečrkovanj in prevodov

Verjetnosti prečrkovanja in razumevanja napisov so za vsak napis posebej podane v Katalogu napisov in prevodov. Ocene so podane na podlagi postavljenih kriterijev. Zbir verjetnosti pa statistično uvršča napise glede prečrkovanj in branj po kriterijih podanih v delovnih hipotezah.

Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečrkovanj:

Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečrkovanj so podani v tabeli 15.

Tabela 15. Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečrkovanj za napise, besede in črke

Ocena	Kriterij	Napisi	Delež	Besede	Delež	Črke	Delež
	(%)	štev.	(%)	štev.	(%)	štev.	(%)
Odlično	> 85	84	40,58	437	50,40	1303	53,45
Prav dobro	> 70	65	31,40	264	30,45	741	30,39
Dobro	> 55	31	14,98	87	10,03	199	8,16
Zadostno	> 40	27	13,04	79	9,11	195	8,00
Nezadostno	< 40	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Skupaj		207	100	867	100	2438	100

Odlično oceno prečrkovanja je dobilo več kot 40 %, odlično in prav dobro pa skoraj 72 % prečrkovanih napisov; verjetnost prečrkovanj besed in črk pa se precej povečata, kar je pogojeno z boljšo ohranjenostjo daljših napisov na kamnu.

Primerjava verjetnosti prečrkovanj venetskih, retijskih in starofrigijskih napisov je podana tudi na grafu 8.

Graf kaže na slabše prečrkovanje starofrigijskih besedil celo v primerjavi z retijskimi besedili, saj je delež odličnega prečrkovanja manjši, zato pa je delež prav dobrega, dobrega in zadostnega večji. Slabo berljivost povečujejo predvsem kratki in manj popolni napisi na keramiki, ki imajo tudi največ neobičajnih znakov.

Zaključek

Postopna obdelava celotnega obsega znanih starofrigijskih napisov, opisana v delovnih hipotezah, je omogočila dovolj dobro delitev zveznega besedila in razumevanje prebranih besedil. Mestoma so možna tudi drugačna branja, ki lahko delno spremenijo del prevedenega besedila, celoten pomen pa lahko spremenijo le pri zelo kratkih ali z okrajšavami izraženimi napisi. Celotni izbor prebranih zveznih napisov je zato razumno razdeljen in preveden v slovenski in angleški jezik tako, da omogoča nadaljnje poglavljjanje v posamezna besedila. Prvič je narejen tudi celotni Besednjak starofrigijskega jezika, ki obsega vse besede v navedenih besedilih in navaja napise kjer so te besede. Slovar omogoča dobro razumevanje že navedenih besedil in ustrezno branje novo odkritih besedil v istem ali podobnem jeziku. Ne prevedeni so le zelo kratki in zelo poškodovani ali nepopolni zapisi, saj ni moč z zadostno zanesljivostjo ugotoviti njihove vsebine. Odlično in prav dobro oceno prečrkovanja ima skoraj 72 % prečrkovanih napisov, odlično in prav dobro oceno pa ima celo več kot 72 % prevedenih napisov. Taki rezultati omogočajo nedvoumne rezultate in uspešno zaključeno delo prečrkovanja, branja, prevajanja in besednjaka.

Veneti, Etruščani, Wendi, Reti in drugi naši jezikovni predniki, ki so naseljevali večji del Srednje Evrope, so s svojo pisno, gradbeno, religiozno, kmetijsko in tehnično kulturo nedvomno bistveno pripomogli k vsestranskemu razvoju antične kulture, ki je gradila predvsem na njihovi osnovi. Naši jezikovni predniki pa so bili tudi v centru Male Azije, ki pa so se delno preselili v Evropo, ostali pa so se pomešali z drugimi narodi in izgubili svojo jezikovno kulturo. Tudi ta jezikovna študija potrjuje že do sedaj znana dejstva, da so starofrigijski napisi berljivi in razumljivi na slovanskih osnovah. Zanimivo je, da je za razumevanje teh prastarih napisov ustrezna sedanja slovenščina in ni bilo potrebno iskati izrazov v praslovanščini, kar postavlja sedanje pojmovanje praslovanščine pod resen vprašaj! Tudi tu se je pokazala slovenščina z upoštevanjem mnogih narečij in jezikovnega bogastva širšega istrsko – tolminskega območja kot izrazito arhaičen jezik in zelo dobro orodje za razumevanje teh prastarih napisov.

Literatura

1. <http://www.maravot.com/Phrygian1.html> – slike napisov.
2. C Brixhe, M Lejeune, *Corpus des Inscriptions Paléo-Phrygiennes* Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris 1984 – ISBN-2-86538-089-0 «Memoire» N 45.
3. A Ambrozic, *Gordian knot unbound, Old Phrygian inscriptions*, Toronto, Cythera press 2002, 1-57.
4. G Tomezzoli, *Paleo-Phrygian Language Database*, Januar 2008.
5. V Vodopivec, *Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik 4. mednarodne konference Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana 2006, 118-144.
6. V Vodopivec, *Zbir retijskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik šeste mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2008, 118-136.
7. V Vodopivec, *Katalog starih frigijskih napisov, besed in prevodov*, še neobjavljeno
8. P Jakopin, *Doktorska disertacija, Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v Slovenskem jeziku*, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana, 1999. <http://www.ff.uni-lj.si/hp/pj/disertacija/statopis.html>.

9. A Perdih, G Tomezzoli, V Vodopivec, *Comparison of contemporary and ancient languages, Primerjava sedanjih in nekdanjih jezikov*, Zbornik šeste mednarodne konference Izbor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2008, 40-87.
10. N Mikhailov, *Jezikovni spomeniki zgodnje slovenščine, rokopisna doba slovenskega jezika – od XIV. stol. do leta 1550*, Trst, Mladika, Knjižnica Dušana Černeta, 2001.
11. Staroslovenski rokopisi:
<http://www.kortlandt.nl/editions/freis.html>,
<http://kodeks.uni-bamberg.de/AltSloven/Quellen/ASL.Ratetsch.htm>,
<http://kodeks.uni-bamberg.de/AltSloven/Quellen/ASL.Sittich.htm>,
<http://kodeks.uni-bamberg.de/AltSloven/Quellen/ASL.Castelmonte.htm>.
12. G Tomezzoli, M Silvestri, Latin Language Database – iz datotek/from data base: Propertius, The Latin Library, The Classics Homepage
13. V Vodopivec, *Besednjak starofrigijskih besed*, še neobjavljeno.

Povzetek

Starofrigijski napisi so že dolgo znani in za tiste čase še kar obsežni. Obdelovali so jih že mnogi bolj ali manj usposobljeni avtorji. Predvsem so to zahodnoevropski jezikoslovci, ki napisov ne razumejo, in tisti, ki nekatere napise razumejo na slovanskih osnovah. Medtem ko v samem prečrkovanju ni bistvenih razlik, pa so bistvene razlike pri razumevanju zapisanih besedil. Zahodnoevropski jezikoslovci zagovarjajo izvor starofrigijskega izrazja iz kentumske skupine na podlagi grških, latinskih in romanskih osnov, čeprav po njihovih lastnih izjavah obravnavanih besedil ne razumejo. Praviloma berejo v napisih samo imena in tako razlagajo njim popolnoma nerazumljiva besedila. Tisti jezikoslovci, ki zastopajo slovanski izvor starofrigijskih napisov pa z dobrim razumevanjem starofrigijskih napisov potrjujejo pravilnost svojih predpostavk.

Starofrigijske napise sem postavil pod iste kriterije tako, da jih je možno primerjati tako po izrazju kot tudi po namenu ali po vsebini napisov. Iz postopne obdelave, podane v delovni hipotezi ter analizah in rezultatih, je razvidno, da so vsi starofrigijski napisi vsaj delno razumljivi v slovanskom izrazju. Na podlagi razumevanja vsebine je bila možna dokaj ustrezna delitev praviloma zveznega besedila, kar je podalo osnovo za pripravo ustreznega besednjaka starofrigijskih besed. Tudi tu se izkaže slovenščina kot izrazito arhaičen jezik za izjemno orodje za proučevanje starofrigijskih napisov, saj ni bilo nobene potrebe po uporabi izrazov v praslovanščini. Obseg napisov je dovolj obsežen in arheološko, jezikovno in časovno dovolj dokumentiran, da omogoča dobljene zaključke. Skoraj 72 % napisov dosega odlično in prav dobro prečrkovanje in več kot 72 % napisov dosega odlične in prav dobre prevode, kar omogoča nedvoumne rezultate in uspešno zaključeno delo prečrkovanja, branja, prevajanja in besednjaka. Ti rezultati nedvoumno pričajo o starofrigijskem jeziku kot predantičnem slovanskom jeziku.

Vinko Vodopivec

STAROFRIGIJSKI NAPISI PTERIJE NA KAMNIH

Ključne besede:

arheologija, govor, jezikoslovje, pomenoslovje, etimologija, zgodovina, zgodovinsko jezikoslovje, slovenščina, Veneti, Reti, Stari Frigi

Key words:

archaeology, speech, linguistics, semantics, etymology, history, historical linguistic, Slovene, Veneti, Rhaetians, Old Phrygian

Abstract

Old Phrygian Inscriptions of Pterie on Stones

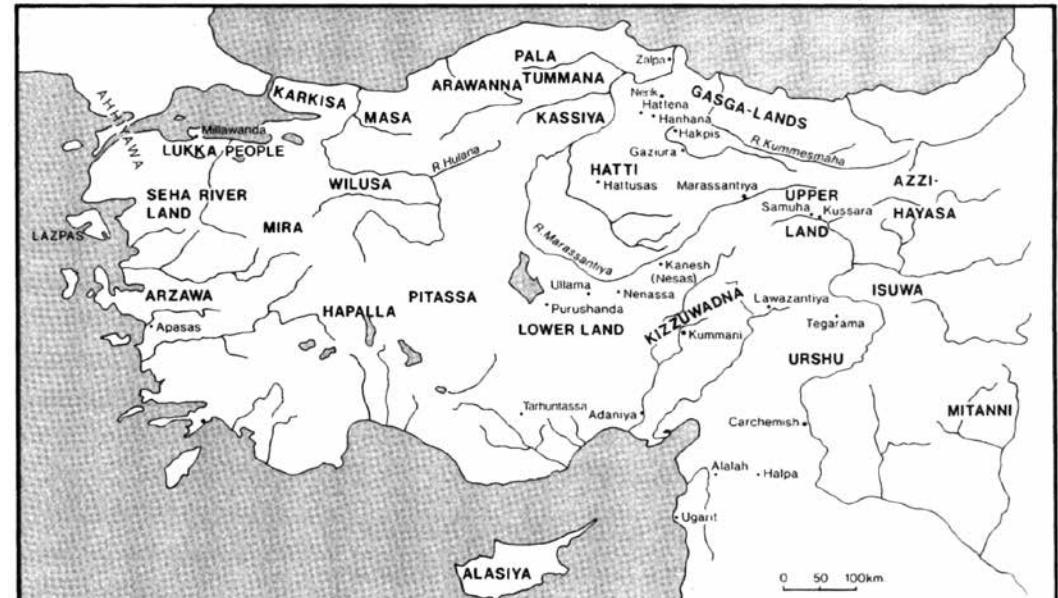
In the Catalogue of Old Phrygian Inscriptions there are given only basic data of particular inscriptions. For this reason, the inscription of Pterie are studied in detail as an example of a more detailed analysis of Old Phrygian inscriptions. Inscriptions of Pterie are connected with daily life and uncover a little bit of living customs of those peoples. Slovene as an archaic language proofs once again as a useful tool for deciphering of these Old Phrygian inscriptions.

Uvod

Starofrigijske napise Pterije na kamnih so našli v Höyüku in okolici [1] in so zanimivi zaradi različnih vsebin povezanih z vsakdanjim življenjem. Območje Pterije je jugovzhodno od paflagonskih Venetov, ki so prebivali v državicah Pala, Arawanna, Tumanna in Kassiya in se na sliki 1 približno pokriva z državico Hati [2].

Dosedanje razumevanje jezikoslovcev

Dosedanje razumevanje, ki sta ga podala Brixhe in Lejeune [1] je zelo skromno, saj sta celo delitev zvezno pisanih napisov naredila le pri dveh napisih, in obakrat se je izkazala ta delitev kot napačna, tako glede jezikovnega razumevanja kot glede na statistično povprečno dolžino dobljenih besed. Povprečna dolžina besed je pri znanih jezikih lahko določljiva in za slovenščino tudi znana. S to povprečno vrednostjo lahko primerjamo povprečno dolžino besed tudi pri zvezno pisanih pred-antičnih napisih. Brixhe in Lejeune [1] podajata le dve delitvi zvezno pisanih besedil s povprečno dolžino besed 9,33 in 6,50 črke/besedo, kar je več kot dvakratna pričakovana dolžina, ki je okoli 3 črke/besedo [3]. Ne podajata razumevanj, ampak le primerjave z drugimi napisi, pri katerih prav tako ne podajata razumevanj razen nekaterih poljubnih imen, ki pa ne omogočajo razumevanja napisov.

Slika 1: Območje paflagonskih Venetov in območje Pterije – na sliki v državici Hatti [2]

Povprečna dolžina besed

Povprečna dolžina besed je značilnost posameznega jezika in je zato dobro merilo ustreznosti izbranega jezika razumevanja. Značilnosti slovenskih leposlovnih besed in njihovo povprečno dolžino je obdelal P Jakopin v Doktorski disertaciji:

Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v Slovenskem jeziku, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana, 1999. <http://www.ff.uni-lj.si/hp/pj/disertacija/statopis.html> [4].

Navajam njegove ugotovitve:

»Parameter, ki veliko pove o zvrsti besedila, so dolžine besed. V leposlovju so kraješ kot v tehničnih besedilih, v delih z dialogom spet kraješ kot v opisnih stavkih. V tabeli 37 so navedene poprečne dolžine vseh besed in različnih besed za oba vzorca - Upoštevana so besedila 60 del, 40 avtorjev in vsa besedila Cirila Kosmača – 52 del.

Tabela 37: Povprečne dolžine vseh besed in različnih besed v obeh vzorcih

	Vseh besed	Povprečna dolžina	Standardni odklon	Različnih besed	Povprečna dolžina	Standardni odklon
Prvi vzorec	2.721.416	4,58	2,60	174.579	8,12	2,33
Drugi vzorec	407.938	4,38	2,44	40.475	7,44	2,12
Skupaj	3.129.354	4,55	2,57	184.052	8,00	2,31

Še posebej pri povprečnih dolžinah različnih besed je zelo očitna razlika med prvim in drugim vzorcem. Tega ni več mogoče pripisati večji količini premoga govora v Kosmačevem opusu, ampak tudi temu, da je njegova priporoved bolj tekoča (Štih 1958). Dobljene vrednosti

za različne besede so manjše od tistih za samostalnike iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika (Jakopin 1996b).«

Povprečna dolžina besed v slovenskih leposlovnih vzorcih je 4,55 črk [4], ob upoštevanju mnogih okrajšav zaradi težavnega pisanja v kamen in narečnih govorov, ki krajšajo besede, pa moramo pričakovati v pred-antičnih napisih kraje povprečne dolžine besed. Ocenjena vrednost povprečne dolžine besed v teh napisih bi bila okoli tri črke, pri večkratnih bistvenih okrajšavah pa tudi manj kot tri črke [3].

Dosedanje razumevanje na osnovi slovanskih jezikov

Napisi so zanimivi tudi zato, ker jih je nekaj obdelal že A Ambrozic, ki podaja: prečrkovanje in delitev zveznega napisa na besede, dobesedni in prosti prevod v slovenščino, prosti prevod v angleščino ter obširno obrazložitev posameznih besed. Dobesedni prevod ni vedno podan v ustreznih slovenskih izrazih, niti ni vedno podan po zaporedju besed v napisu, zato je prirejen po prostem prevodu tako, da čim bolje in dobesedno ustreza napisu. Prevodi in obrazložitve so mnogovrstne, zato sem poskušal čim bolj slediti izvirniku tako pri prečrkovanju kot pri vsebinskemu prevodu.

Napise: P-02, P-03, P-04 in P-05 je obravnaval A Ambrozic in je njegovo delo prikazano z oznako literature [5].

Starofrigijski napisi Pterije na kamnih

Pri delitvi zvezno pisanih napisov so v pomoč pogoste besede iz drugih starofrigijskih napisov, ki so podane v poglavju Zbir starofrigijskih napisov, delitev, prevod in slovar [3], ki je objavljen v tem zborniku.

Pri vsakem napisu podajam:

- oznako napisa, stilizirano prečrkovanje, literaturo, opis, starost, mesto najdbe in sliko,
- prečrkovanje strokovnjakov, njihovo delitev in razumevanje z oznako literature ter komentar,
- dosedanje razumevanje na osnovi slovanskih jezikov s slovenskim dobesednim in prostim slovenskim ter angleškim prevodom z oznako literature in komentarjem,
- moje prečrkovanje z oznako VV s komentarji in različice delitve zveznega napisa, razumevanje v dobesednem in prostem slovenskem ter angleškem jeziku s številom črk in besed ter glosarjem.

Podajam tudi Glosar razumljenih besed v različicah, kjer so pri navedbi jezika in pri opisu besednega preoblikovanja uporabljene naslednje okrajšave:

SK	Slovensko knjižno	okr	okrajšava
SN	Slovensko narečno	preg	preglas
PL	Pleteršnikov slovar	prem	premet

sin sopomenka
prpr pregglas in premet

Oznake v katalogu:

R Različica

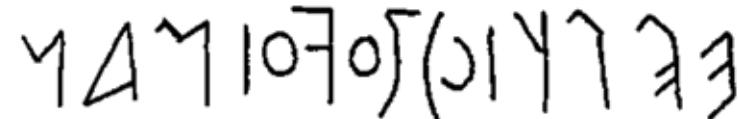
[1:8, 2:29] Literatura 1 str. 8, Literatura 2 str. 29

Napisi

P-01 ΚΑΠΙΟΦΟΛΙΩΝΕΡ

slika [1:228]

Napis so našli na velikem kamnitem bloku na steni neke hiše v Höyüku; ni podatkov o velikosti bloka, niti o velikosti črk, niti o starosti napisa; po značilnih črkovnih elementih pa bi lahko bil starejši od 7. stoletja pr. Kr.

[1] .? .] e [- -] u [- - -] ovoiman [.? .]

Brixhe in Lejeune [1] podajata primerjave z drugimi napisi, ne podajata pa delitve zveznega napisa, niti njegovega razumevanja.

VV

Napis je enovrstičen in se bere od desne proti levi. Brixhe in Lejeune [1] prečrkujeta začetni del zelo pomanjkljivo. Drugi znak je najverjetnejše dvojen, saj ima značilnosti dveh črk in sicer S in E ali P in E, kar je verjetneje, vendar obdržim obe različici. Znak za prvim O bi lahko bil IS, vendar je bistveno bolj podoben črki D zato jo kot najverjetnejšo tako tudi prečrkujem.

15 5 ESEPUIODOVOIMAN Povprečna dolžina besed je $15/5=3,00$ črke.

E SE PUJO DOVOI MAN

R 1 E PE PUJO DOVO IMA N

Je se opil dovolj meni.

Je preveč pil dovolj ima naj.

Opil se je, dovolj ga imam.

Pil je že preveč, naj ima dovolj.

He was drunk, it is enough for me.

He was drunk too much, let enough

for him.

R 2 DOVO I MAN dovolj je meni. enough for me

Glosar:

E e, je – okr, SN, SK

is

SE se – SK

you

PE preveč – okr, SK

too much

PUIO pojil, pil, opil – okr, prem, SN, SK

drink, drunk

DOVOI dovoj, dovolj – okr, SN, SK

enough

MAN mam, imam, meni – preg, SN, SK

I have, to me

DOVO dovolj – okr, SK

enough

I je – okr, SK

is

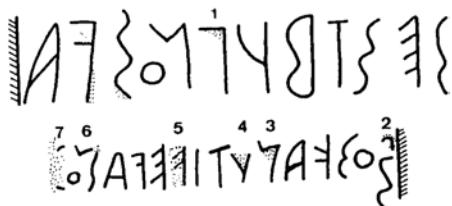
IMAN imam – preg, SK

I have

P-02 ΣΩΜΑΞΞΙΤΥΜΑΞΩΣ/ΑΞΞΟΜΓΛΥΞΤΞΞ

slika [1:230, 5:21]

Tudi ta napis je iz Höyüka. Je na sivem granitnem bloku 81x82x64 cm, ki je bil na steni neke hiše in je sedaj hranjen v Muzeju arheologije v Ankari. Višina črk je 15 do 17,5 cm v prvi in 8,5 do 11 cm v drugi vrsti. O starosti napisa ni podatkov, po značilnih črkovnih elementih pa bi lahko bil starejši od 7. stoletja pr. Kr.

- [1] sestbugnosva | soskanuti(i?/e?)evanos? *sestbugnos vasos kanutieevanos*
Brixhe in Lejeune [1] podajata delitev zveznega napisa, ki je očitno napačna, in možnosti slovničnih oblik; podajata tudi primerjavo z napisom P - 03 in možno imensko razumevanje. Povprečna dolžina besed je 28/3=9,33 črk, kar je več kot trikratna pričakovana dolžina.

[5:21] SEST BUGN OS VA SOSKANUTI?E VAN OS

Sesti bog dopusti v skončanje nebesa pustite.
 Bog daj pokoj; nebesa pa večnost!
 God grant rest and heaven eternity!

Pomen posameznih besed je razviden iz dobesednega prevoda, zato ne navajam obširnega glosarja, ki je podan v navedeni literaturi.

VV

Napis je dvorstičen in obe vrstici se bereta od desne proti levi. Znaki so dovolj dobro ohranjeni in prečrkovanje ki ga podajata Brixhe in Lejeune [1] je zanesljivo in ga v celoti lahko obdržim kot osnovo za razumevanje, razen znaka ki je označena s številom 5, ki je delno poškodovan in je verjetno V.

28 9 SESTBUGNOSVA/SOSKANUTI(V)EVANOS

SEST BUG NOS VA SOSKA NUTI VE VAN OS

Sedi bog naš v soseksi not ve nebo ostalo.

Sedi bog naš v soseksi, vedi da nebo je not ostalo.

Our God sits in the community, you know that heaven rests inside.

R 1	SES T	Sedi tu	Sits here
R 2	O SKANU TI	v skali tu	in rock here
R 3	VAS OSKA NUT IVE	vas ozka not živi	village tight inside live

Povprečna dolžina besed je 28/9=3,11 črk.

Brixhe in Lejeune [1] razločita le tri besede, razumevanje na osnovi slovenskega jezika pa jih poda 9 ali trikrat več.

Glosar

SEST	sest, usesti – okr, SN, SK	sit
SES	ses, sedi – okr, SK	sit
T	t, tu – okr, SN, SK	here
BUG	bug, bog – SN, SK	God
NOS	nos, naš – preg, SN, SK	our
VA	va, v – SN, SK	in

VAS	vas – SK	village
SOSKA	soska, soseksa – okr, SN, SK	community
O	o, v – preglaš, SN, SK	in
OSKA	oska, ozka – preg, SN, SM	tight
SKANU	skali – preg, SK	rock
NUTI	nuti, notri – okr, preg, SN, SK	inside
NUT	nut, not, notri – okr, preg, SN, SK	inside
IVE	ivi, živi – okr, preg SN, SK	live
VE	ve – SK	know
VAN	van, nebo – PL, SN, SK	sky, heaven
OS	os, ostani – okr, SN, SK	remain

P-03 FAΞΟΥΣΙΜΑΝΜΕΚΑΞ/KAMΥΤΙΦΙΦ(I)Ξ/ΛΕΦΟΞΚΕΜΕΚΑΞ slika [1:233, 5:23]

Napis na sivem andezitu velikosti 85x84x40 cm so našli leta 1938 v Höyüku na steni ognjišča v neki hiši. Serpentinasti napis s črkami velikosti okrog 14 cm ima tri vrste in je sedaj hranjen v Muzeju arheologije v Ankari. Starost ni zanesljiva in je po obliku črk ocenjena na 7. stoletje.

- [1] vasousimanmekas/kanutieivais/devoskemekas
 vasous iman mekas kanutieivais devoske mekas

Brixhe in Lejeune [1] podajata delitev zveznega napisa, ki je na nekaterih mestih očitno napačna; podajata pa tudi primerjave z drugimi napisimi in možnosti slovničnih oblik in imenskih povezav, ne podajata pa razumevanja napisa; razločita le šest besed. Povprečna dolžina besed je 39/6=6,50 črk.

[5:23] VA SO USIM AN MEKAS KANUT IEI V AIS DEVO OS K E MEKAS

V s vsem on miren končal je v žalovanju, deva dopusti ko je miren.

V vsem je on v miru, končal je ob žalovanju; deva, dopusti, da ostane v miru!

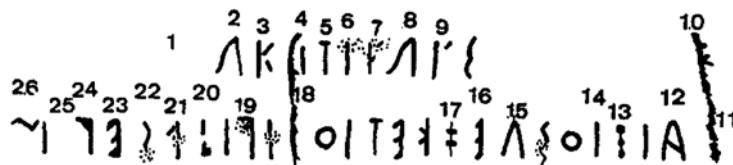
At peace with everything, he died deeply mourned; virgin, grant him peace!

Pomen posameznih besed je razviden iz dobesednega prevoda, zato ne navajam obširnega glosarja, ki je podan v navedeni literaturi.

P-06 (T)AKITIFAN[¶]/AI:IO[¶]ΛΕ[¶]ΕΤΙΟ[¶]ΙΦΙΙ[¶]ΣΕΓ(I)Μ

slika [1:242]

Pyrgijski oltar je na zahodnem delu vrha gore Kalehisar (1260 m), 4 km severno od Höyük tako za vasjo Kalehisar. Gora se dviga iz ravnice in je prav gotovo predstavljala sveto goro, kar potrjuje oltar na njenem vrhu. Oltar je obrnjen proti jugovzhodu in je vsekan v skalo sivega granita. Dostop je po treh stopnicah, na tretji sta delno vidni še dve nogi, ostanek kipa boginje. Pod stopnjo ostanka kipa je napis v dveh vrstah. Napis še ni bil prerisan, saj je kamen močno erodiran in prekrit z lišajem, zato je podana slika še najboljša, saj je bila posneta z natančnim teleobjektivom. Napis je na zgornji stopnici dolgi 1,30 m in visoki 0,25 m. Zgornja vrsta napisa dolžine 35 cm je v sredini napisa in se bere desno, spodnja pa se bere levo in se prične 33 cm od desnega roba in konča 9 cm pred koncem levega roba, tako da je napis dolg 88 cm. Črke so visoke 7 do 8 cm, črki O pa le 3 cm. Starost je negotova, Akurgal, 1955 predlaga sredino 6. stoletja [1:242].

[1] . ? .] a?kiti? - - -s/ai : i?osa?ei?ketio [?] ivi- -se-[?]n?

Brixhe in Lejeune [1:242] ne dajeta niti delitve niti razumevanja. Podajata pa obrazloženo prečrkovanje po posameznih črkah in naslednje prečrkovanje.

VV

Napis je dve vrstičen in se prva vrstica bere od leve proti desni, druga pa od desne proti levi. Brixhe in Lejeune [1] podajata zelo pomanjkljivo prečrkovanje, saj je večina črk na podanem prerisu vsaj delno vidna. Slika napisa je slaba in se iz nje ne da razločiti črk, zato moramo prevzeti preris kot osnovo za prečrkovanje. Napis je nekoliko poškodovan, črke sicer niso pisane razločno, vendar so še čitljive, zato je prečrkovanje nekoliko težje. Na sliki so črke označene s števili zato jih bom uporabil za komentar.

1 slika nakazuje črko T.

2, 8 in 15 prečrkujejo kot A in to oceno obdržim.

3, 4, 5, 6, 9a, 12, 12a, 14, 14a, 14b, 16, 17, 17a, 17b, 17c, 17d, 18a, 19a, 20, 22, 23 in 25a so po vrsti črke K, I, T, I, S, A, I, I, O, S, E, K, E, T, I, O, I, I, S, E in M.

7 je lahko U, R ali V in po razumevanju upoštevam V.

9 je verjetno U, lahko pa tudi N in upoštevam obe različici.

13 je verjetno ločilo.

17. znak prečrkujejo kot I, vendar bi bil to edini tak primer, zato je verjetneje da ta znak pomeni črko D, kot v venetskih in retijskih napisih [6, 7].

18. znak ne prečrkujejo, vendar je kljub razpoki očitno, da gre verjetno za črko S.

19. znak je verjetno V.

21. znak ne prečrkujejo, vendar je najverjetnejše L.

24. znaka ne prečrkujejo, vendar je najverjetnejše G ali V

25. nevidnega znaka ne prečrkujejo, vendar je najverjetnejše I.

Ob 25 črkah strokovnjakov sem prečrkoval 7 dodatnih črk in dodal eno delno vidno in eno nevidno, vendar verjetno črko, zato napis najverjetnejše vsebuje 34 črk. Črke z različnim prečrkovanjem so označene z X, Y in W.

(t)akitiXaYs/aiiosaedketiosiviilseW(i)m X = U\RV Y = U\N W = G\V

Napis ima več različnih možnih prečrkovanj, zato poskusimo z razumevanjem poiskati najverjetnejše prečrkovanje. Znak X: črka R ne daje smiselne vsebine, saj se beseda raus s pomenom bojevati ne sklada z darovanjem. Ostaneta črki U in V s podobno izgovorjavo, ki dajeta besedo ivi, kar je večkrat uporabljenia okrajšava za besedo živi; črke Ž Starofrigi niso imeli in so jo verjetno kar izpustili. Znak Y: obe črki sta smiselni, U da besedo ustane, N pa besedo nas, ker gre za boginjo je verjetnejša druga različica. Znak W: obe črki sta smiselni, G da besedo segi s pomenom umri, V pa besedo sevi s pomenom sevaj – žari; glede na smisel življenja ali smrti je bolj smiselna druga različica, saj gre za oživitev ali za onostranski sij, čeprav je možna tudi različica oživitev ali smrt.

Prečrkovanje in delitev zveznega besedila bi najverjetnejše bila.

TA KI T IVA NS AI I OSAE D KE TI OSIVI IL SEVI M 34 črk 15 besed

Ta ki tu živi nas, aja in ostane, da tam ti oživi ali seva mi.

Ta ki nas tu živi, aja in ostane, da tam ti oživiš ali sevaš mi.

This who here alive us, lie and remain, that there you revive or shine to me.

Povprečna dolžina besed je $34/15=2,27$ črk.

R 1	US	ustane	rise	R 2	OSIVI	osivi	grey
R 3	SEGIM	segam, umrem	extend, die				

Glosar:

TA	ta – SK	if
KI	ki – SK	who
T	tu – okr, SN, SK	here
IVA	živa, živi – okr, preg, SK	alive, live
NS	ns, nas – okr, SN, SK	us
AI	aji, ajaj, spi – okr, SN, SK	lie
I	i, in – okr, SN, SK	and
OSAE	ostane – okr, SK	remain
D	d, da – okr, SN, SK	that
KE	ke, tja – sin, SN, SK	there
TI	ti – SK	you
OSIVI	oživi – preg, SK	revive
IL	il, ali – okr, SN, SK	or
SEVI	sevi, sevaj – preg, SN, SK	shine
M	m, mi – okr, SN, SK	to me
Različice		

Analiza podobnosti z drugimi venetskimi napisi

V obrazložitvi je navedeno, da napis ni običajen in nima pravil, po katerih so obrazloženi drugi venetski napisi. S tako izjavo se zanika vse ostale obrazložitve napisov, saj prav tako nimajo niti delitev z ločili niti niso ponavljalni, niti nimajo predvidenih končnic za ugotavljanje slovničnih oblik, saj so tako kot ta napis pisani v narečju, kjer se končnice opuščajo in zato ne podajajo slovničnih oblik. V resnici pa je težava jezikoslovcev kot je Marinetti v tem, da tako dolgega napisa ni mogoče razlagati s poljubnimi imeni, kakor so to počeli do sedaj. V obrazložitvi je navedeno tudi: »napis je delen, manjkajo že znane jezikoslovne oblike, manjkajo prepoznane imenske oblike« [2], zato je treba te trditve preveriti. Naslednja analiza nedvoumno pokaže zelo veliko jezikovno podobnost z ostalimi venetskimi napisi, zato navedeno mnenje o neobičajnem napisu nima prave osnove.

V napisu se pojavljajo značilne venetske besede, ki imajo v drugih venetskih napisih enak ali podoben pomen. Navedene so besede iz Slovarja venetskega jezika [6] iz drugih venetskih napisov, z istimi tremi začetnimi črkami in s številom dobljenih besed. Odebeljene so besede, ki se skladajo tudi z besednjakom venetskih besed po Pellegriniju in Prosdocimiju [8]: IAI-49x, VAN-27x, OST-25x, IAR-22x, TEI-15x, TAI-12x, NEI-11x, MOL-10x, TOR-10x, NOS-8x, BOS-6x, VAL-6x, VER-6x, MER-6x, KON-6x, SON-6x, VON-5x, VEN-5x, KUT-5x, TOI-4x, OPE-3x, ONE-3x, IEI-3x, POI-3x, PER-3x, PRO-3x, VOS-3x, LOK-2x, MOI-2x, LOS-2x, VIT-1x, NAT-1x, LUT-1x, VOK-1x in MEN-1x. Skupno se navedene besede v drugih venetskih napisih pojavljajo kar 276 krat.

Navedene besede se pojavljajo v najdaljšem napisu tako pogosto: IAI-1x, VAN-1x, OST-2x, IAR-2x, TEI-1x, TAI-2x, NEI-2x, MOL-4x, TOR-2x, NOS-1x, BOS-4x, VAL-1x, VER-2x, MER-1x, KON-1x, VON-1x, VEN-1x, KUT-1x, TOI-1x, OPE-1x, ONE-1x, IEI-1x, POI-1x, PER-1x, PRO-1x, VOS-1x, LOK-1x, MOI-1x, LOS-1x, VIT-1x, NAT-1x, LUT-1x, VOK-1x, MEN-1x in skupno predstavljajo 47 besed. V napisu je 13 enočrkovnih in 22 dve črkovnih besed, ki v tem pregledu niso zajete, kar skupno s navedenimi 47 besedami predstavlja 82 besed. Od 100 besed najdaljšega napisa jih torej le 18 ali 18% nima povezave z ostalimi venetskimi napisi.

Odebeljenih je 14 besed z istimi tremi začetnimi črkami, ki se pojavljajo tudi v besednjaku venetskih besed [8], zato jih Marinettijeva ne bi smela spregledati in bi jih morala primerjati in ugotavljati njihov pomen podobno kot v drugih venetskih napisih [8 s. 261-280]. Te besede so VAN -8x – Vant, OST – 9x – Osti, TEI – 1x – deivos, TAI – 1x – Tainont, NEI – 1x – Nerka, MOL – 9x – Molt, VER – 1x – Verkondarna, VON – 1x – vontar, VEN – 2x – Venn, PER – 2x per, PRO – 1x - ? in VOK – 1x - ?. Skupno se navedene besede v drugih venetskih napisih pojavljajo kar 36 krat. Od teh 36 besed, ki imajo osnovo v besednjaku [8], je 31 imen, 3 besede so navadne, 2 besede pa niso pomensko zapisane.

Navedene besede se pojavljajo v najdaljšem napisu tako pogosto: VAN -1x, OST – 3x, TEI – 1x, TAI – 2x, NEI – 2x, MOL – 4x, VER – 2x , VON – 1x, VEN – 1x, PER – 1x, PRO – 1x in VOK – 1x. Skupno je torej kar 20 besed, ki imajo enako začetno zaporedje treh črk, kar je še enkrat več kot pa jih po drugih značilnostih ugotavlja Marinettijeva. Povprečna dolžina besed v besednjaku [8], ugotovljena v literaturi [19] je 4686 črk/758 besedami=6,18 črk/besedo. Za obravnavani najdaljši napis s 319 črkami to pomeni $319/6,18 = 51,62$ besed. Besede z osnovo v besednjaku [8] predstavljajo torej povprečni delež $20/51,62 = 38,74\%$. Ob

tako visokem ujemaju besednjaka [8] z obravnavanim najdaljšim venetskim napisom pa trditev: »Tablica Este predstavlja izredno besedilo v skupini venetskih napisov, glede na dolžino in zapletenost; napis je delen, manjkajo že znane jezikoslovne oblike, manjkajo prepoznane imenske oblike, besedilo ni niti formalno niti ponavljajoče: zaradi vseh teh razlogov tablica predstavlja tudi velike težave pri tolmačenju« [2 s. 198], ni verodostojna.

Če bi Marinettijeva naredila podobno analizo, bi lahko ugotovila, da od 31 imen v besednjaku po Pellegriniju in Prosdocimiju [8] v najdaljšem venetskem napisu podobne besede ne ustrezajo predvidenim imenom. Ker zahodnoevropski jezikoslovci vedno primerjajo posamezne privzete besede obravnavanih napisov z besedami v drugih venetskih napisih, je v tem primeru odstopanje od običajne obravnavne venetskih napisov preveč očitno. Analiza, ki bi dokazala, da je dosedanje branje venetskih napisov z imeni neustrezeno, pač ne sme biti opravljena!

Podrobno obravnavanje napisa

Pri podrobнем obravnavanju posameznih vrst napisov, ki si sledijo od zunaj navznoter, so po vrstnem redu podani:

- oznaka vrste in zapis s stiliziranimi črkami,
A M [2]
- prečrkovanje Marinettijeve s številom grških in napačnih črk,
- delitev besedila na možne besede, število črk, besed in povprečna dolžina besed [2],
A&T [3]
- prečrkovanje Ambrozica in Tomezzolija s številom drugačnih in izpuščenih črk,
- delitev zveznega napisa Ambrozica in Tomezzolija,
- dobesedni prevod Ambrozica in Tomezzolija v slovenščino,
- prosti prevod Ambrozica in Tomezzolija v slovenščino,
- prevod Ambrozica in Tomezzolija v angleščino [3],
V V
- avtorjevo prečrkovanje ter število novo prebranih in dodanih črk,
- avtorjeva delitev ter število besed in črk,
- avtorjev dobesedni slovenski prevod z različicami,
- avtorjev prosti slovenski prevod,
- avtorjev prosti angleški prevod,
- avtorjev glosar.

Vrstice v napisu so označene z velikimi črkami ET:

ET1 --◊ΜΚΛΧΞΙΠΔΙ◊◊ΔΣΦΥΣΩΜ◊--/◊Μ◊ΙΣΧ◊◊Ι--◊Μ◊ΙΦΡ◊--

A M

jo.m.kutetiariθore.s.va.χso.n. θ-[-----]i/mois doti-[--]e : neibar o.-[3, 2
Jom kude diaritores vagsont-[-----]imois doti-[--]e : neibar o-[40/9=4,44

A&T

Jomkudedaritoresvagsont-[-----]imois doti-[--]e neibaro-[3, 1
[]om KUD E DIARITOR E SVAGS ON t-[] imoisdotti-[] e NEI BARO -[]

Neprevedeni del je označen poševno.

[] *Jom kud je djaritor je svags(t) on t-[] imoisdoti-[] Je nej varo(u) -[]*

[] *Jom kjer je daritelj je zvagan on t-[] imoisdoti-[] Je nai varoval -[]*

[] *jom where the offeror is judged t-[] imoisdoti-[] Je let be protected -[]*

V V

(D)OMKUTETIIARITORESVAGSONTI/[?]/IMOISTOTIK(L)ENEIBAROT(E) 5, 3

DOM KUTE TI IARI TORE SVAGSON TI ? I MOI S TO TI KLE NEI BARO TE 16, 47

Dom grob ti mlad potuješ zvagan ti ? in moj si to ti tu nisem varoval te

Dom ti je grob, mlad potuješ zvagan ? in moj si tu ti ko te nisem varoval.

Grave is your home, young you travel evaluated ? you are mine here but I did not protect you.

Različica SVAG SON zvagan sin balanced son

Glosar

Kratice/Abbreviations Kratice/Abbreviations

SK Slovensko knjižno	Literary Slovenian	okr	okrajšava	abbreviation
SN Slovensko narečno	Dialectal Slovenian	preg	preglas	mutation
HK Hrvatsko knjižno	Literary Croatian	prem	premet	toss
PL Pleteršnikov slovar	Pleteršnik's dictionary	prpr	preglas in premet	mutation and toss

DOM	dom – SK	home
KUTE	kute, kot, grob – sin, SN, SK	corner, grave
TI	ti – SK	you
IARI	iari, jar, mlad – SN, SK	young
TORE	tura, potovati – SN, SK	travel
SVAGSON	zvagan – prpr, SN, SK	balanced, evaluated
MOI	moj – SK	my, mine
S	s, si – SN, SK	you are
TO	to – SK	this
KLE	kle tle, tukaj – preg, SN, SK	here
NEI	nei, ni – SN, SK	not
BARO	varoval – okr, preg, SK	protect
TE	te, tebe – SN; SK	you

ET2 -**ODOYIMOSFKFO-FO>MOMTOMFFFO>NIFIXO.X.FFDIFOSXIIIDI**
 ♦ODFOOSYMMIFMPOOPRPTMMHM—

A M

] orexno.s.e.kvo.[-]. φo.s.mo.l. θeveφose.i.vito :X:ve.r.te.o.s.tiariθo.r. φo.s.tane.i.v[-]-a.

θ.aplanam[8, 2

] oregnos ekvo[i]bos moltevebosei vido : X : verdeos diaritorbos danei vi[-]-at ta plana m[

66/13=5,08

A&T

] oregnosekvo[i]bosmolteveboseivido:X:verdeosdiaritorbosdaneiv[-]-attaplanam[3, 1
[] OR E GNO SE K VO I BOS MOLTEV E BO SE I VIDEO :X: VER DE OS DIARITOR
BOS DA NEI V[]ATTAPLANAM-[]

[] daritelj je gnal se ko v vso molitev se bo videl tudi bog, bog veri, da je ostal daritelj ves, da ni v potopljenju []

[] daritelj je gnal se, da tudi v vsej molitvi se bo videl tudi bog, bog veri, da ostane daritelj cel, da ni v potopljenju []

[] the offeror has striven that in all his prayer shall be seen also god, god, be reliable in that the offeror remains unharmed, that he not (end up) in drowning []

V V

POREGNOSEKVOIBOSMOLTEVEBOSEIVITO.X.VERIEOSTIIARI
TORBOSDANEIVNATTAPLANAM

2, 0

PO REG NOSE KVOI BOS MOLTEVE BOS EI VITO X VERIE
OSTI IARI TOR BOS DA NEI V NATTAPLANAM

19, 69

Po rek nosi kaj boš molitve boš je vitek kes veruj
ostani mlad potuj boš da ni v natapljanju.

Po reki te nosi, kaj boš molitve, tu boš vitek, veruj ostani mlad, potuj da ne boš v potopljenju.
Along the river you were carried, what will prayers, here you will be slender, believe to stay young, travel to not be sinded.

Različica X = T ti ali tu you or here

Glosar

PO	po – SK	on
REG	rek, reki – preg, SN, SK	river
NOSE	nose, nosi – preg, SN, SK	carry
KVOI	kua, kaj – preg, SN, SK	what
BOS	boš – preg, SK	you will
MOLTEVE	molitve – preg, prem, SK	prays
EI	je – prem, SK	is
VITO	vitek – okr, SK	slim, slender
X ali T	ks, kes ali t, tu – SN, SK	regret or here
VERIE	veri, veruj – preg, SN, SK	believe
OSTI	osti, ostani – okr, SN, SK	stay
IARI	jar, mlad – SN, SK	young
TOR	tura, potovati – okr, SN, SK	travel
DA	da – SK	yes, that
NEI	nei, ni – SN, SK	not
V	v – SK	in
NATTAPLANAM	natapljanju, potopljenju – prpr, SK	sinking

ET3 -**FOPIIOYFPPYPMWOOYMMWYOFYXOMF. FFOKFIMTOSXOΛKPIΓFDIKOMFOYMIYKOMΓDOΙFOΞ**

A M

] eθa.i.io.n.va.l. χa.m. θo.om.mni.o.peto.n. : .e.lokvi.l.lo.s.to.u.ka.i.periko.n.voni.n.ko
.m.pro.i.vos.[3, 0

] etai(i)on valgam to om(m)ni opedon : elokvilos doukai perikon vonin
komproivos[64/10=6,40

Figure 1: Layout of the inscription of Grafenstein

MOGE · ES + [- - -]
 PET (?) LAU · EX [- - -]
 NE · SAMES [- - -]
 OLLO · SO · VILO · [- - -]
 ONA O (?) + ++

 OLLO · SO · +
 + LUGNI · SI

Serafimov – Tomezzoli's deciphering

We accept the transliteration of Dr. Glaser and concerning the deciphering we observe the following.

- Line 1: MOGE · ES + [- - -]

MOGE: corresponds to **MOGE** – Sl. Vocative case of **MOG** – *mighty one*, corresponding to G. Sl. **MOGUČI**, **MOGĀŠT** – *the mightiest one*, O. Blg. **MOGONŠT** – *mighty one*. **MOGE** is perhaps related to the Celtic theonym **MOGONS** – *the mighty one*, [2] page 152, 153. Related are also the Gaelic **MOIGRE** – *robust, handsome*, Old Irish **MOA** – *greater*, Old Welsh **MUI** – *greater*, [3] Section M, but Sl. languages offer closer match and more related words: Blg. **MOGA** – *I can*, O. Blg. **MOGONŠT** – *mighty one*, Blg. **MOGĀŠTES-TVO** – *power*, Blg. **MOGILA** – *great hill*, in Russian it kept only the meaning – *grave*.

ES: corresponds to O. Ch. Sl. **ESI** – *you are*, Gaulish **ESI** – *you are*, or it could represent Latin **ES** – *be*.

- Line 2: PET(?) LAU · EX [- - -]

PET LAU: personal name in Dat. case, coming from G. Sl. **PET** – *five, the fifth one*, LA diminutive particle, U ending for Dat. and meaning: *to the fifth little one*. The Latin name Quintilius is semantically built in the same way. Personal Sl. and Blg. names closest to this Norican one are Petko, Petjo, Petkan. Blg. preserves also the diminutive particles **UL**, **IL**: **Dragul**, **Momchil**. In the antiquity many male names ended on A: Zvinitsa, Ivanitsa, Enravota, thus a name like **PETLA** would not sound strange. However, names like Quintus Petilus – tribune, Petilius – two tribunes, who accused Scipio Africanus of extortion, Petilius – praetor, Petilius – high officer of the British legions, Petilius – judge, Petilius – praetorian, were not uncommon [4] p. 506.

EX: could be a good match for Latin **EX** – *from, out of*, Gaulish **EX** – *from, out of*, and G. Sl. **IZ** – *from, out of*.

- Line 3: NE · SAMES [- - -]; edit is letter A

NE · SAMAES: corresponds to a variant of Sl., O. Blg. **NI JE SAM(I) SĀ** – *this one is not alone*, **NE · SAMAES** is also very close to Latin **NOS SUMUS** – *we are*.

- Line 4: OLLO · SO · VILO ·

OLLO: is rather obscure, it resembles the Gaulish **CIALOS** – *whole, complete, total* and the Welsh **OLL** – *all, whole* and if the Welsh word is the right equivalent, the related Sl. word is **CJAL**, **CEL** – *whole*. However, in some Sl. languages sometime the initial K is omitted: Blg. **KAK** – *how*, corresponds to Pol. **JAK** – *how*, and the K and G in some Sl. languages sometime is turned to H: Blg. **GORA** – *mountain, forest* correspond to Cz. **HORA** – *mountain*, Blg. **KRUSHA** – *peer* correspond to Slov. **HRUSKA**. Perhaps, if the Norican word for *whole, complete, a lot*, was originally **HALA**" (A" representing a sound similar to EA in the Engl. word **EARTH** and to the ending of many Sl. words in the past), with the time the initial H disappeared under the Latin influence, and **HALA** became **ALA**", later evolved in **OLA**". Because the Latin had no sound, nor letter for A", it was represented by O because of the similarity of the sounds EA" and O. The double L in OLLO served, perhaps, as reminder that the final O should be pronounced as A".

SO: could be the G. Sl. conjugation **S, SA** – *with*.

VILO: corresponds to a variant of G. Sl. **BOL** – *pain, suffering* (V and B could exchange in O. Blg. – **VOI** = **BOI** – *soldiers*, also O can be transferred in I – O. Blg. and Kurt. **BIG** – *God*, corresponds to G. Sl. **BOG**, so **VILO** could correspond to **BOL** in O. Blg. or. Ukr. Dial..

Line 5: ONA · O (?) + ++

ONA: G. Sl. word **ONA** – *she*.

Line 6: OLLO · SO · ?

OLLO SO...: as explained above – probably: *whole with pain*.

Line 7: + LUGNI · SI

LUGNI SI: corresponds to Blg. dial, imperative verbal form **LUGNI SI** – *lay quite down (in peace)*.

Consequently, a translation of the inscription, with explanations in parentheses and absent portions added in Italics, is:

Mighty one, be (you are)... merciful ?

to Petl from ... Noreia = Noricum ?

he is not alone

mourned whole with pain (with great pain)

she (his beloved wife)

mourned whole with pain (with great pain)

lay down with peace (you the deceased !)

which can be interpreted in modern words as:

Mighty one, please be merciful

to Petl from Noreia

he is not buried alone

mourned with great pain

his beloved wife lays next to him

mourned with great pain

sleep in piece our beloved ones !

Although written in Latin cursive, most words in the inscription: MOGE, ESI, ONA, SO, VILO, LUGNI SI have clear Sl. counterparts, although EX, ES(I) are most probably Latin loanwords and OLLO resembles strong Welsh OLL – all. This is not completely surprising if we remind that according to the Nestor's chronicle [5] p. 3, "От этих же 70 и 2 языка произошел и народ славянский, от племени Иафета – так называемые **норики** которые и есть славяне" - From these 72 languages/nations sprang also the nations of Slavs, from the stock of Japhet, the so called Noricans, who are called also Slavs. According to Tertullian [6] p. 98, Belin/Belenus (Gen. Sl. : BEL = white, EN : adjective suffix) was a Norican god.

The inscription appears to preserve signs that probably represented indications of possible pronunciation rules: see the two possible dots like a German umlaut on the vowel O in line 4, and the two underlined O of the words OLLO · SO in line 6, but the same words OLLO · SO in line 4 have no underlined O.

The relative large separation between lines 1-5 and lines 6-7 is obscure. It could indicate the possible presence of either a protective sacred symbol, or a family symbol engraved or painted, unfortunately it could be lost.

The presence of Sl. Vocative case as in MOGE, Dat. case as in PETLAU, imperative as in LUGNI, Sl. personal pronoun as ONA and Sl. conjugation as SO allow us to define the ancient Noricans, or at least their language, in 2nd century AD, as Slavic with Latin admixtures.

Vodopivec's deciphering

This inscription is in younger Venetic characters, which partly traverse into Latin characters, so an acceptable transliteration of this inscription is:

MOGE ESI / PEILAUEX / NE SARAES / OLLO SOVILO / ONA(I) O(T)A(K)(O)

OLLO SO T / ILU GNI SI

The first **I** could be also A, the second **I** could be a stressed I but also could be T, X could be T as in older Venetic inscriptions, **R** is a consonant between two vowels and by shape could be B, R or D, the third **I** is surely a stressed I. In the 5th row there are four less visible characters which could be better identified on the basis of the understanding of the inscription. Summarising, 49 characters are reliable characters, only 4 characters are questionable, so there is a good base for a reliable deciphering.

Concerning the deciphering of the words in this inscription the following dictionaries were used [7], [8], [9].

Original	Explanation	Slovene	English
Line 1: MOGE ESI			
MOGE	corresponds to okr, SN, SK	MOGEL	could
ESI	corresponds to stressed SN, SK	SI	you are
Line 2: PEILAUE T			
PEILAU	corresponds to prem, SN, SK	PEJLAU, PELJAV	drive, lead
E	corresponds to okr, SN, SK	JE	is
T	corresponds to okr, SN, SK	TU	here
Line 3: NE SARAES			
NE	corresponds to SK	NE	not
SARAES	corresponds to preg, SK	ZARES	really
Line 4: OLLO SOVILO			
OLLO	corresponds to SN, SK	ULJ, ULJE	ulcer
In Venetic inscriptions Ca58 "OL" and in Ca19, Ca50 and Ca64 „OLL“ appear with meaning ulcer [10].			
SOVILO	corresponds to preg, SN, SK	SOVILO, ZAVILO	wrap up
Line 5: ONA(I) O(T)A(K)(O)			
ONAI	corresponds to HK, SN, SK	ONAJ, ON	that
OTAKO	corresponds to preg, SN, SK	OTAKO, OTEČI	swell up
Line 6: OLLO SO T			
SO	corresponds to SK	SO	they are
T	corresponds to okr, SN, SK	TI	you
Line 7: ILU GNI SI			
ILU	corresponds to SN, SK	ILU, ILOVICI	clay
GNI	corresponds to okr, SN, SK	GINI	pine
SI	corresponds to SK	SI	you are

Thus, adding one row after the other the inscription reads:

MOGE ESI PEILAU E T NE SARAES OLLO SOVILO ONAI OTAKO OLLO SO T
ILU GNI SI

which can be translated in word by word sequence in Slovene as:

Mogel si pejlau je tu ne zares ulje zavil onaj oteko ulji so tu ilu ginil si.

and in English as:

Could you lead here not really ulcer wrapped that swelled ulcer are here clay pine you.

In a free translation:

Mogel si peljati tu, ne zares, ulje si zavil a je ulje oteklo, ulji so tu, zato si ilu ginil ti.
You could lead here, not really, ulcer you wrap up but ulcer swelled up, ulcer are here, so you pine to clay.

The inscription has also in meaning two parts: in the first part it express the hope to get health although unsuccessfully and in the second part, pragmatically, it announces that the ulcer remains and caused an early death.

The inscription of Ptuj

According to [11], the small vase on which the inscription of Ptuj is engraved was found by Mr. Vnuk in 1894 in a grave 8 at Spodnja Hajdina near Ptuj together with an oil lamp recognized of type Loeschcke X or Buchi Xa, Xa/b. The vase is 8.3 cm high, 8.1 cm wide, 6 cm at the top, 4.7 cm at the bottom and its use is unknown. Because said type of lamps was produced in the 2nd and 3rd century AD the grave was dated at that period. The inscription contains 15 characters written by using an alphabet named alphabet of Poetovio. It is written in "Catena Literarum", i.e. in continuo, and oriented to the left. The transliteration provided by [1] is: artebudz brogdui or artebuths brogdui.

Serafimov – Tomezzoli's deciphering

Because Noricum was a region not far from the sub-alpine regions of Northern Italy and the inscription can presumably be ascribed too at the 2nd and 3rd century BC it is possible to postulate a kind of continuity or contiguity between the alphabet of Poetovio, the sub-alpine Rhaetian alphabets of Bolzano and Magré, the Venetic alphabet of Padua and Este [12] pp. 505-512, and the Roman square capital alphabet. This continuity can be recognised by the similar shapes of the characters in said alphabets. According to the similarities with the Bolzano, Magré and Este alphabets, it is possible to identify the 1st character as A, the 2nd and 10th characters as R, the 12th character as G, the 15th character as I. According to the similarities with the Roman square Capital letters it is possible to identify the 4th character as E, the 5th and the 9th character as B, the 11th character as O. Tentatively, the other characters can be identified as follows: the 3rd character is T, the 6th and the 14th characters are U, the 7th and the 13th characters are D, the 8th character is Z.

Thus, our transliteration, confirming that of [1], is that shown in Fig. 2.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	R	T	E	B	U	D	Z	B	R	O	G	D	U	I

Figure 2: Inscription of Ptuj with numbers of letters and transliteration in Latin letters

The inscription can be subdivided in words as follows: Artebuddz Brogdui.

ARTEBUDZ: first name, male personal name with meaning : *To be valuable*.

ARTE: Blg. Dial. art(äk) - *value, worth*.

BUDZ: O. Ch. Sl. **BUDETI** – *to be* (the sound dz can be found in Blg. dialects : džrja – *I see*, džapam – *I gape*, džunkam – *I ring*, dželo – *a lot*).

BROGDUI: family name from BROGD, BROGDA in Gen. case. The ending UI in Brogdui is a Genitive suffix. Perhaps, the sound V (cf. the Sl. Gen. endings OV, EV, OVI, EVI) didn't existed in the Norican, thus, it was pronounced and written as U, so to the suffix (O)VI would correspond UI – Brogdui. Thus, the meaning of BROGDUI would be: of, son of, of the family of BROGD, BROGDA. The name BROGD, BROGDA would be linked to the G. Sl. verb BEREGATI – *to care*, see also Slov. BRIGA – *care*, and also to the Gen. Germ. verb BERGEN – *to care, to protect*.

Thus, the meaning of the inscription should be *Atrebudz son of Brogd(a)* and indicate just the name of the owner of the vase.

The sound DZ of Artebuzd testifies that the Noricum was a Slavic language, or it was influenced by Slavic languages.

Vodopivec's deciphering

This vase was found in the grave dated at the 2nd and 3rd century AD, but the vase could be older, so the inscription could be dated also BC. Dating by archaeologists for this vase could be probable if there will be more such inscriptions with characters of the alphabet of Poetovio. So it is possible to postulate a kind of continuity or contiguity between the alphabet of Poetovio and the Venetic alphabet of Padua and Este [12] pp. 505-512. Thus, it is possible to identify the characters in the inscription as follows: 1st character could be A, 2nd and 10th characters is Venetic R, 3rd character is Venetic T, 4th character is E, 5th and 9th characters are B, 6th and 14th characters are Venetic U, 7th and 13th characters could be Venetic H, 8th character is Venetic Z, 11th and 13th characters are O, 12th character is Venetic G and the 15th last character is I.

Thus, a better transliteration is that shown in Fig. 3.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	R	T	E	B	U	H	Z	B	R	O	G	H	U	I

Figure 3: Different transliteration of inscription of Ptuj

Podobno situlo so našli v dolini Cadore v severnem Venetu z deli dveh drugih situl in na enem je paleovenetski napis. Po Marzaticu naj bi omenjene situle naredili lokalni obrtniki med dolinami Piave in Adiže. Najverjetneje je tudi situla iz Grada iz teh delavnic. Zdi se, da je tak tip situle v povezavi s predrimskimi napisimi redkejši tako v retijskem kot v venetskem območju, kakor tudi v Posočju. Na podlagi primerjav načina izdelave, zlasti prehoda iz situle v njen vrat, bi situlo z Grada lahko uvrstili v 4. do 3. stoletje pr. Kr [1].

Kosti iz najdene situle so bile datirane z radioaktivnim ogljikom v laboratoriju v Miamiju, v Floridi in kažejo na starost od 90 pr. Kr. do 10 po Kr. Kljub le nekaterim ostankom kosti gre antropološko najverjetneje za kosti ženske starosti okoli 30 let. Glede na bistveni razkorak med datiranji situle in kosti v njej, ki se razlikujejo za okoli 300 let, je bila situla morda uporabljena večkrat ali pa tudi za različne namene [1].

Prečrkovanje

Napis obsega 16 vrezanih znakov in je na zgornjem zavihu situle, tri črte pa so zarezane tudi na nasprotni strani. Napis je glede na obrnjenoznakov berljiv iz leve na desno. V napisu sta dve novejši venetski črki A različne oblike, kar bi pomenilo mlajšo dobo izdelave ali mlajše graviranje venetskega napisa.

Prečrkovanje LOKENONEKRIMAUAH

Možno bi bilo tudi prečrkovanje prvega znaka kot P in zadnjega kot D ali I, vendar je verjetnost takega prečrkovanja zelo majhna. Dve črtici ob znaku za glas M sta značilni za venetsko poudarjanje posameznih črk. Naslednji znak je A, ki pa je že mlajšega tipa, naslednji znak pa U, ki je starejšega tipa. Črke so dobro vidne, zato je podano prečrkovanje zelo verjetno in ga lahko upoštevamo kot ustrezno in pravilno. Zadnji znak ॥ za črko H ni značilen za venetsko pisavo, ampak za retijsko pisavo iz območja Magrè. V napisu sta dva novejša znaka za A različne oblike, kar bi lahko pomenilo mlajšo dobo izdelave ali mlajše graviranje venetskega napisa, lahko pa gre za retijski napis, kjer so taki znaki tudi starejši. Glede na značilni znak za H in znak za A gre lahko za retijski napis, ki pa ga strokovnjaki uvrščajo po ozemlju med venetske napise.

Na drugi strani zavihka situle so tri črtice, ki se jih lahko prečrkuje kot UI, s pomenom vi ali ti. Ker gre za zelo kratko označbo je to lahko tudi znak za pravilno stran odpiranja situle, lastniški znak, znak izdelovalca ali kaj drugega.

Prečrkovanje in razumevanje jezikoslovcev

The sequence of letters on the shoulder of the Situla from Grad near Reka (*Is 4) has to be read as l?okeno nekri.m.p?.l?aj (with an unsecure identification of l and p) and has to be interpreted as "L?okeno [or P?okeno] (m./f.) [has placed this] for Nekrimp?l?a (f.)" [2].

Zaporedje črk na zavihu situle z Gradu blizu Reka (*Is 4) se prečrkuje kot l?okeno nekri.m.p?.l?aj (z negotovo določitvijo l in p) in se tolmači kot "L?okeno [ali P?okeno] (m./f.) [ta je položen] za Nekrimp?l?a (f.)" [2].

Als provisorische Lesung ergibt sich bei Einsetzung der konventionellen Lautwerte der Buchstaben: 1-o-k-e-n-o / n-e-k-r-i.-m.-13.-14.a-h bzw. l/p-o-ke-n-o-n-e-k-r-i.-m.-l/p-u/l-a-h. Damit hätte man die zehn Lesungen (mit $\langle h \rangle = \langle j \rangle$) [2].

Kot začasno branje običajnega vrstnega reda črk nam da: 1-o-k-e-n-o / n-e-k-r-i.-m.-13.-14.a-h ali l/p-o-ke-n-o-n-e-k-r-i.-m.-l/p-u/l-a-h. Imamo torej 10 branj (z $\langle h \rangle = \langle j \rangle$) [2].

Komentar:

V nadaljevanju avtorja navajata teh deset možnosti, ki po izjemno obširni obrazložitvi ne prinašajo nič novega, kar ne bi bilo vsebovano že v povzetku. Navajata pa tudi primerjavo pisav Este in Padova, ki sta podani v tabeli 1.

Tabela 1: Venetske abecede iz Este in Padove (po Nedomu 2003a, 258 [Textabb. 1] = Nedoma 2006, 137 [Abb. 30]) [2].

Fig. 1 : Venetische Alphabete von Este und Padua (nach Nedoma 2003a, 258 [Textabb. 1] = Nedoma 2006, 137 [Abb. 30]) [2].

Este	À	Ã	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À			
Padua	À	Ã	À		À	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À	À			
Phonemwert	a	e	v	d	h	t	i	k	l	m	n	p	s	r	d	u	b	g	o

Komentar:

Prvi znak je nedvoumno L in ne P, 13 znak je retijski znak za A ali značilni mlajši venetski znak za A, 15 znak A pa je tudi retijski ali še mlajši venetski, 16 znak berejo tudi kot I, kar pa ni skladno z značilnim znakom, ki je nedvoumno H. Obe prikazani abecedi ne vsebujejo zadnjega znaka H, kar avtorja očitno spregledata, ali pa to naredita namerno, saj prečrkovani H zamenjata pri branju z J brez obrazložene jezikovne osnove in v nasprotju z zahodnimi jezikoslovci, ki ga v primeru Is1 in Is2 zamenjajo z I. Zamenjava črke H pri razumevanju s črko I je brez obrazložene jezikovne osnove in v nasprotju z drugimi prečrkovanji, saj tako prečrkovanje upoštevajo le pri napisih Is1 in Is2, kjer pa gre za očitno napako, zato tako prečrkovanje ni strokovno.

Razumevanje avstrijskih jezikoslovcev daje dve poljubni imeni, kar je le malo verjetno, saj je imenskih različic v izobilju. Po drugi strani pa nekoliko večja razdalja med drugim znakom za O in drugim znakom za N sovpada s popravkom smeri pisanja napisa, ki naj bi bil polkrožen. Tudi če upoštevamo naklona pisanja, bi dobili isto delitev. Glede na to, da so tako venetski kot tudi retijski napisи večinoma pisani zvezno, pa je tudi prikazana možnost delitve na dve besedi dvomljiva.

Prečrkovanje podobnih znakov v venetskih in retijskih napisih

Ker je razumevanje napisa močno odvisno od pravilnega prečrkovanja in je najbolj sporno ravno prečrkovanje znaka v stilizirani obliki ॥ ali ॥, je treba pregledati dosedanje prečrkovanje podobnih znakov v venetskih in retijskih napisih.

Prečrkovanje podobnih znakov v venetskih napisih Este

Črkovne znake ॥, ॥ in † italijanski venetologi prečrkujejo kot Z, ki jih pri razumevanju upoštevajo kot glas D [4], Lejeune pa jih že prečrkuje kot D [5]. V napisu Es121 pa italijanski venetologi znak ॥ prečrkujejo kot H in ga pri razumevanju izpustijo ali pa ga skupaj z znakom ॥, kot dvojček ॥ ॥ proglašajo za glas F [4]. Pri novejšem napisu EsN pa Salerno znak ॥ prečrkuje kot H [6], Marinetti pa ga prečrkuje in tudi pri razumevanju obdrži kot H [7].

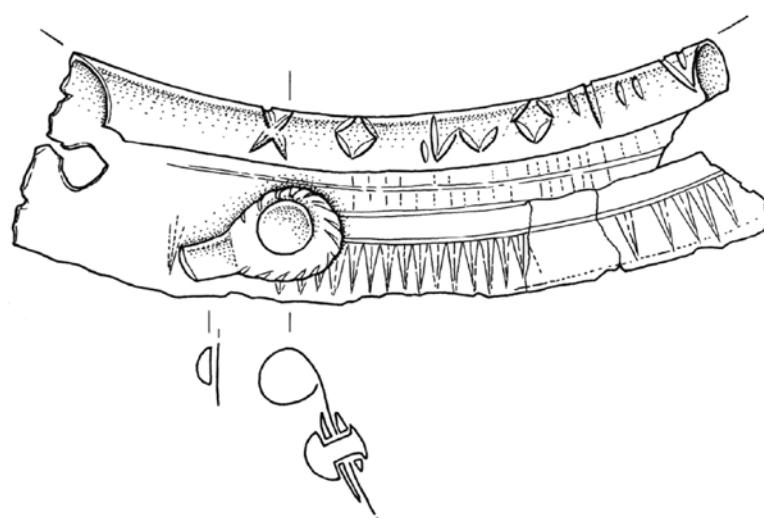
Različic je več in glede na to, da je v situli najden pepel umrle, je verjetna večkratna uporaba situle kot žare in s tem bi bila najverjetnejša zadnja različica, čeprav sta možni tudi različici z lokom in loko.

Glosar:

L	l, le, Sl. narečno, Sl. knjižno	only
LOK	lok, Sl. knjižno	bow
LOKE	loka, travnik, Sl. knjižno	meadow
OKE	oke, oko, Sl. narečno,	Sl. knjižnoeye
E	e, je, okrajšava, Sl. narečno, Sl. Knjižno	is
NONE	nona, Sl. knjižno	nana
KR	kr, kar, Sl. narečno, Sl. knjižno	what, that
IMAU	imau, imel, Sl. narečno, Sl. knjižno	have
AH	ah, oh, medmet, Sl. knjižno	oh

Posočje

Drugi predrimski napis je iz najdišča Posočje. Najdbe iz teh izkopavanj kažejo, da je bil ta kraj v rabi za votivno darovanje od zgodnje železne dobe v 5. stoletju pr. Kr., do zgodnje Rimske dobe v 3. stoletju po Kr. Ohranjeni del z napisom velikosti 8,6 cm x 2,4 cm pripada zgornjemu zavihu vratu bronaste situle, ki je okrašen z vzdolžnimi, prečnimi in poševnimi vrezmi. Napis predstavlja 6 globoko urezanih znakov, ki so razvidni iz sledeče slike 2 [2].

Slika 2. Posočje, delec bronaste situle z napisom [2]

U mestitev v časovni okvir

Po mnogih primerjavah izdelave situle in držala ročaja je situla iz Posočja še najbolj podobna situli iz doline Cadore in situli iz Cembre, ki spadata v 4. stoletje pr. Kr. Po Marzaticu naj bi omenjene situle naredili lokalni obrtniki med dolinami Piave in Adiže. Najverjetneje je tudi situla iz Posočja iz teh delavnic [1]. Napis na posoški situli je razviden iz naslednje slike 3.

Slika 3: Napis na zavihu situle iz Posočja [1]

Prečrkovanje

Napis je glede na pokončno in vodoravno obrnjenost znakov berljiv iz desne na levo. Razdalje med znaki so značilne, zato gre najverjetneje za napis s sedmimi znaki.

Prvi štirje znaki so venetski in imajo nedvoumen pomen TOMO. Zadnji trije znaki so znaki za novejše venetsko-latinske črke in sicer je peti obrnjeni V (Es104 do Es107, Es111 in Es113), šesti je E in zadnji je A. Za znakom A manjka ostali del situle, zato ne vemo ali se napis še nadaljuje. Mlajši vgravirani znaki bi pomenili mlajšo dobo izdelave ali mlajše graviranje venetskega napisa. Predzadnji znaki bi se lahko brali tudi IIII, vendar je tako branje manj verjetno, saj druga pokončna črta močno presega ostale. Morda pa je krajša črtica le poudarek znaka I in bi tako 5. znak lahko pomenil tudi glas I.

Obrazloženo prečrkovanje zveznega napisa daje različici: TOMOVEA ali TOMOIEA.

Prečrkovanje in razumevanje jezikoslovcev

The inscription on a fragment of the Situla from Posočje (*Is 5) <tomo.i..u?.[---] or <tomo.i.> (plus end of text tag) represents the name of a male person (the owner?) in the dative case [2].

Napis na delu situle iz Posočja (*Is 5) <tomo.i..u?.[---] ali <tomo.i.> (in konec napisa) predstavlja ime moškega (lastnika?) v dajalniku [2].

Komentar:

5. črka je lahko I, lahko pa tudi V in ta značilna različica ni upoštevana, zadnja črka je značilna za mlajši A in nikakor za U. Razumevanje z imeni je poljubno in kot tako nestrokovno, zlasti ob napačnem in pomanjkljivem prečrkovanju.

V besedilu avtorja podajata obširno razlago posameznih črk, ki jih ni v napisu in podajata primerjavo zapisov črke T v petih različnih pisavah, čeprav črka T sploh ni sporna. Črk na petem in šestem mestu, ki sta značilni za mlajšo dobo venetske pisave in sta najpomembnejši glede ustreznega prečrkovanja napisa, pa ne omenjata.

Delitev zveznega besedila in razumevanje

V venetskih napisih se pojavljata besedi OMA in OMO s pomenom babi in dedi. V retijskih napisih navedenih besed ni. Ostale besede se pojavljajo tako v venetskih kot v retijskih napisih [16-19].

V sredini slike sta razvidna kruh in vrč, ob strani pa bi bila lahko: na levi zelenjava na desni pa meso, po napisu sodeč pa je tako na levi kot na desni strani zelenjava.

Prečrkovanje napisa

Prva črka, ki jo strokovnjaki berejo kot P, je najverjetneje D, saj okrogli del zaseda celotno višino črke. Deveta črka, ki jo strokovnjaki berejo C, pa je najverjetneje G, saj ima značilno pokončno zaključno črto tako kot pravilno oblikovana črka G, ki pa ima glasovno vrednost črke Ž, tako kot pogosto v venetskih napisih. Veneti niso imeli znaka za glas Ž, ki ga je nadomeščala črka G, kar je najbolje razvidno prav iz raznih oblik besede žena. Beseda v napisu GENA se pogosto pojavlja v venetskih napisih in sicer 11 krat v obliki: GEN, GENE in GENI s pomenom žena [6, 7, 8].

Razumevanje napisa

Razumevanje napisa, kjer si sledi: prečrkovanje, delitev delno zveznega besedila ter dobesedni in prosti prevod v slovenski jezik z dvema različicama:

DAVPERIS. GENA. PANE. VINV. RADIC	Različica	PA	Pa
DA VPERI S GENA PANE VINV RADIC	Različica	CENA	cena

Daj uberi si žena kruh, vinu, radič.

Daj izberi si žena kruh, vino in radič.

Očitno gre za slovenski napis, ostanek venetščine, ki je bila očitno živa še v prvem in drugem stoletju po Kr. V napisu je le ena latinska beseda PANE, ki se je kot najpomembnejša jed lahko tudi prva vrinila v staroselsko venetščino. Morda pa je beseda tudi izvirno venetska, saj se trikrat pojavlja v obliki PAN, torej v slovanski obliki brez končnega E. Pojavlja se v venetskih napisih: Tr13, 22 in 25 [6, 7, 8]. Latinščina ni izvorni jezik in je lahko prevzela besedo za kruh iz venetščine.

Glosar	Okrajšavi	SN – Slovensko narečno	SK – Slovensko knjižno
DA	da – SK		
PA	pa – SK		
VPERI	uberi, izberi – preglast, SN, SK		
S	s, si – okrajšava, SN, SK		
GENA	žena – preglast, SK		
CENA	cena – SK		
PANE	pan, pane – venetsko, latinsko		
VINV	vinu, vino – preglast, SN, SK		
RADIC	radič – preglast, SK		

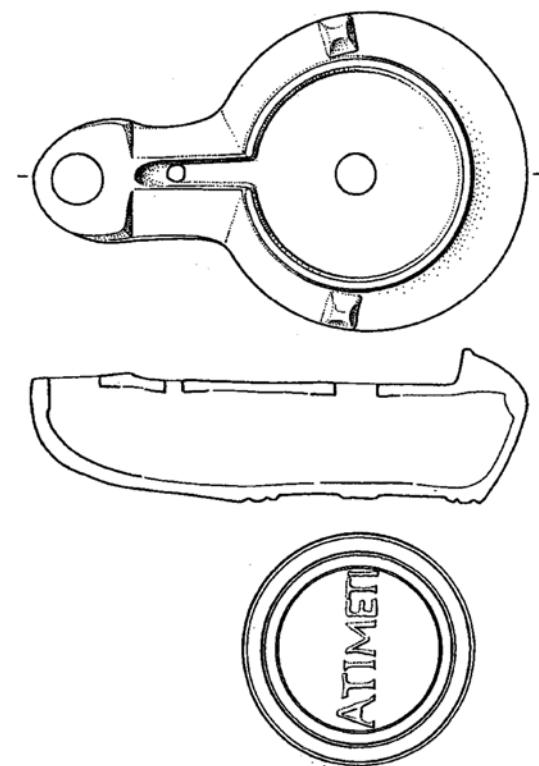
Oljenka ima na spodnji strani napis, ki se vsebinsko sklada z upodobljenimi stvarmi na reliefu in to sovpadanje je tako prepričljivo pri razumevanju v slovenskem jeziku, da nedvoumno priča o premožnejšem slovenskem življu tudi v času rimskega imperija, ki je bil bodisi staroselski ali pa priseljen iz severne Italije.

Oljenka iz groba 291

Veliko ptujskih oljenk ima na dnu različne povečini latinske napise, zanimiv pa je napis ATIMETI, ki je lahko razumljiv tudi v slovenščini in se ponovi v enaki obliki še na oljenkah iz petih grobov in v skrajšani obliki še na eni oljenki:

Grob	Napis	Tip ojenke	Kvalit.	Časovna uvrstitev	Izkop
29	ATIME	Loesche IX B	A	2. pol. 1. st. – zač. 2. st.	Vnuk 1894
276	ATIMETI	Loesche IX B	A	2. pol. 1. st. – zač. 2. st.	Fischbach 1882
291	ATIMETI	Loesche IX C	A	začetek 2. stoletja	Fischbach 1882
444	ATIMETI	Loesche	A	začetek 2. stoletja	Vnuk 1894
640	ATIMETI	Buch Xa	A	konec 1. st. – zač. 2. st.	Vnuk 1894
780	ATIMETI	Loesche IX B	A	2. pol. 1. st. – zač. 2. st.	Ferk 1889/90
781	ATIMETI	Loesche IX C	A	2. pol. 1. st. – zač. 2. st.	Ferk 1889/90

Oljenka iz groba 291 z ravnim napisom ATIMETI, ki se ga da razumeti tudi na osnovi slovenskih jezikovnih prvih je prikazana na sliki 2.

Slika 2: Oljenka iz groba 291 iz konca 1. stoletja do prve tretjine 2. stoletja po Kr. [3]

Vodopivec, tu

ROLI STEN EAS NEREN EATIL TEA NISKO A RAZEA DOM EAN TI LEZI P TAMI
JE RAZ IL TA

Rovi sten jas nerен jadil tja niskoa razja dom jan ti leži po tami je raz ilo ta. 18, 51

Pregled rezultatov

Avtor	Prep. besede	Prep. črke	Delež prep. 61 črk	Delež prep. besed
Dechev	3	7	11,48 %	3/10 = 30,00 %
Georgiev	4	8	13,11 %	4/12 = 33,33 %
Ambrozic	20	48	78,69 %	20/21 = 95,24 %
Serafimov	11	31	50,82 %	11/14 = 78,57 %
Vartic	10	17	27,87 %	10/22 = 45,45 %
Vodopivec	18	51	83,61 %	18/18 = 100,00 %

Pogoje delovne hipoteze izpolnjujejo vsi prevodi, razen prepoznanih črk prvih dveh avtorjev, kjer prevoda odstopata predvsem zaradi imen, ki predstavljajo pri prvem 51 % in pri drugem 36 % vseh črk.

Ocena prevodov

Dechev

Prevod ima ob neustreznem prečrkovanju kar štiri imena; od 10 besed so prepozname le 3 besede v deležu 30,00 % in s 7 prepoznanimi črkami v deležu 11,48 % izkazuje nizko stopnjo razumevanja, zato ta prevod primerjalno ni verjeten.

Georgiev

Prevod ima ob neustreznem prečrkovanju še vedno tri imena; od 12 besed so prepozname le 4 besede v deležu 33,33 % in z 8 prepoznanimi črkami v deležu 13,11 % izkazuje nizko stopnjo razumevanja, zato tudi ta prevod primerjalno ni verjeten.

Ambrozic

Prevod ob neustreznem prečrkovanju nima imen; od 21 besed je prepoznanih že 20 besed v deležu 95,24 % in s 48 prepoznanimi črkami v deležu 78,69 % izkazuje visoko stopnjo razumevanja, zato je ta prevod primerjalno zelo verjeten.

Serafimov

Prevod ima ob dobrem prečrkovanju še vedno tri imena; od 14 besed je prepoznanih že 11 besed v deležu 78,57 % in s 31 prepoznanimi črkami v deležu 50,82 % močno presega postavljena pogoja, zato je ta prevod primerjalno verjeten.

Vartic

Prevod ima ob najslabšem prečrkovanju in napačni delitvi ob koncu vrstic ter večkratni delitvi dvoglasnika EA kar sedem imen; od 22 besed je prepoznanih 10 besed v deležu 45,45 %, od katerih pa je eno in dvočrkovnih besed kar polovica in z le 17 prepoznanimi

črkami v deležu 27,87 % le malo presega postavljene pogoje, zato ta prevod primerjalno ni verjeten.

Vodopivec

Prevod ob ustreznom prečrkovanju nima imen; prepoznanih je že vseh 18 besed v deležu 100,00 % in z 51 prepoznanimi črkami v deležu 83,61 % izkazuje zelo visoko stopnjo razumevanja, zato je ta prevod primerjalno zelo verjeten.

Dodatna primerjava

Po verjetnosti in podrobni primerjavi prevodov odstopata prevoda Ambozica in Vodopivca, zato upoštevamo v njuni medsebojni primerjavi tudi vse ostale podatke.

Ambrozic

Podrobna primerjava prečrkovanja pokaže 3 krat neustrezeno upoštevanje črke E. Po prepoznanih besedah in prepoznanih črkah pa kaže le nekoliko slabši izid, ustreza pa je tudi delitev po vrstah, toda glede na trikratno delitev para EA je delitev manj verjetna, zato je tudi prevod primerjalno manj verjeten. Prevod je pesniškoobarvan in zato manj verjeten, saj gre za stvarnost pokopa in posmrtno življenje, je pa vsekakor možen.

Vodopivec

Podrobna primerjava po prečrkovanju, po prepoznanih besedah in prepoznanih črkah kaže najboljši izid. Tudi ustrezena delitev po vrstah ter upoštevanje dvojnika EA potruje ustrezeno delitev zveznega besedila na posamezne besede in s tem tudi dobro razumevanje napisa, zato je tudi prevod primerjalno najbolj verjeten. Prevod zajema stvarno vsebino ob pokopu in posmrtnem življenju, zato izkazuje največjo verjetnost.

Zaključek

Izvršena primerjava prečrkovanja, delitve zveznega besedila in njegovega razumevanja je pokazala na dobre možnosti razumevanja napisa na slovanskih osnovah. Vsi prevodi kažejo, da je bil prstan narejen za posmrtno življenje in ni imel pomena v vsakdanjem življenju. Po podrobni primerjavi prepoznanih besed in prepoznanih črk močno odstopata prevoda Ambozica in Vodopivca z daleč najboljšima izidoma. Po obrazloženem prečrkovanju, delitvi predpostavljeno zveznega besedila po vrsticah, upoštevanja dvojnika EA in po razumevanju odstopa zadnji prevod, ki je od prikazanih različic tudi najverjetnejši. Slovenščina kot izrazito arhaični jezik, v katerem so se najbolje ohranile značilnosti pred-antičnih slovanskih zapisov, se je izkazala kot odlično orodje tudi za razumevanje trakijskih oziroma starobolgarskih napisov.

Literatura

1. I Duridanov, *Ezikat na Trakite*, DI Nauka i izkustvo, Sofia, 1976 (И Дуриданов, *Езикът на Траките*, ДИ Наука и изкуство, София, 1976)
2. V Georgiev, *Trakite i tehnija ezik*, BAN, Sofia, 1977 (В Георгиев, *Траките и техния език*, БАН, София, 1977)

Prečrkovanja, delitev in prevodi napisov

Nekatere napisje je s pomočjo slovanskih jezikov, še posebej s staro bolgarščino, obdelal P Serafimov, ki pa je imel le neustrezne prerise napisov [1], ne pa dobrih slik objavljenih kasneje [2], zato je sledil dotedanjim prečrkovanjem. Pri obravnavi napisov so primerjalno upoštevani njegovi predlogi z oznako PS [5].

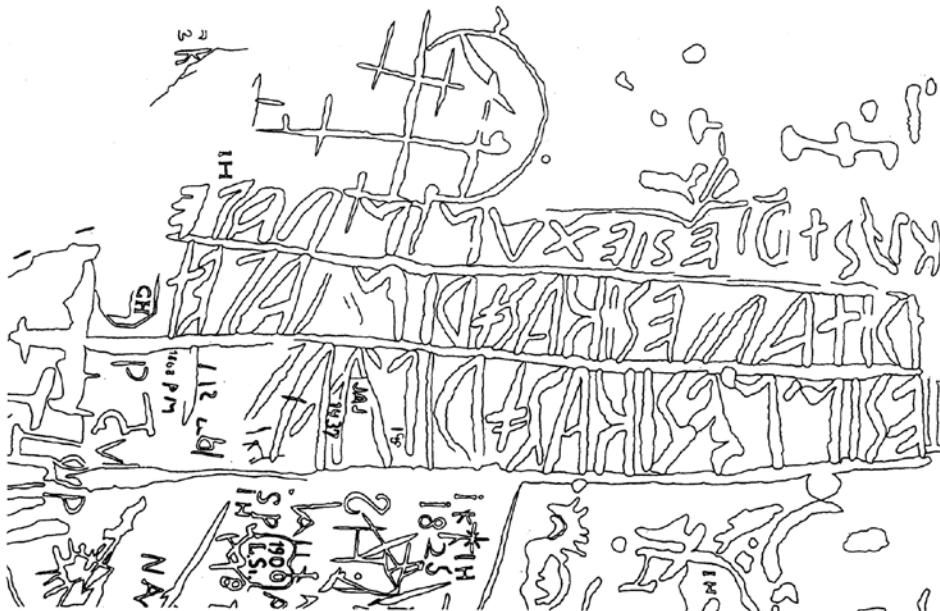
Po vrstah si slede:

- Označba napisov, stilizirano prečrkovanje in po možnosti slika napisa.
- Prečrkovanja jezikoslovcev s komentarjem Schumacherjevih prečrkovanj.
- Prečrkovanje in prevod P Serafimova (PS) s komentarjem.
- Moje prečrkovanje (VV) na podlagi slike in komentarja prečrkovanja¹.
- Delitev na besede in dobesedni prevod v slovenščino², različice so označene z R.
- Prosti prevod v slovenščino in v angleščino.
- Glosar.

¹ Drugače prečrkovane črke so označene poševno, novo prebrane črke so odebeline, dodane črke pa so v oklepaju, njihovo število pa je podano ob prečrkovanju s številom vseh črk.

² Zaradi čim boljše primerjave je dobesedni prevod tak, da posamezni besedi po vrstnem redu ustreza tudi le ena beseda.

V več napisih se pojavlja skup črk NUALE, ki ga je možno brati tudi kot NUAL E ali NUA LE s pomenom *nov je* ali *nov le*, možno pa ga je prevesti tudi kot ničen. Zadnja različica ni verjetna, saj tudi takratni ljudje ne bi zapisovali nekaj kar je nično, je pa prikazana zaradi sistema možnih različic. Tak pomen je možno upoštevati v vseh navedenih primerih, torej v prvih štirih napisih na koncu in pri petem napisu v sredini. Napisi ST 1, ST2 in ST3 so prikazani na naslednji sliki.

Slika 1: Napisi ST-1, 2 in 3 v retjik venetiski pisavi, branje od desne proti levi [2]

ST-1 STEINBERG 1 (IR 106)

Prosdocimi [1]	Vetter [1]	Joppich [1]
kast ¹ riesiet ² unnlape[?]	kastriesietunimlapet	kastriesietaininlape
Schumacher [1]	kast ¹ riesiet ² uninlape[?]	Tri črke so napačne.
Schumacher [2]	kast ¹ riesiet ² unnuale[?]	Prečrkovanje je ustrezno.

PS KASTRI ESI ETU MNI LAPE

Kastri you are (dead) at this stone, you little one. Kastri si ti (ob) skali (moy) mali. [5]

Tri črke označene poševno so prebrane napačno, ena podčrtana pa je vprašljiva. Imena so sicer možna, vendar dopuščajo različne pomene in so smiselne drugačne rešitve, še zlasti če dajejo besede znanega pomena, v tem primeru KA STRI – kar storil ali ko storil.

VV KASTRIESIETUNNUALE

0, 0, 0, 18

Vsi znaki so lepo vidni, še najbolj vprašljiv je drugi znak – obrnjeni A. Predzadnji znak bi bil lahko tudi P, vendar je glede na pomen verjetneje L. Napis nima ločil.

KA STRI ESI ETU N NUAL E	R KA STRI ESI ETU N NUALE
Kar storil si tu naj novo je.	Kar storil si tu ni ničovo.
Kar si storil tu naj bo novo.	Kar si tu storil ni ničovo.
What you have done here let be new.	What you have done here isn't in vain.

Okrajšave:

SN – slovensko narečno
SK – slovensko knjižno
R – različica

okr – okrajšava
preg – preglaš
prem – premet

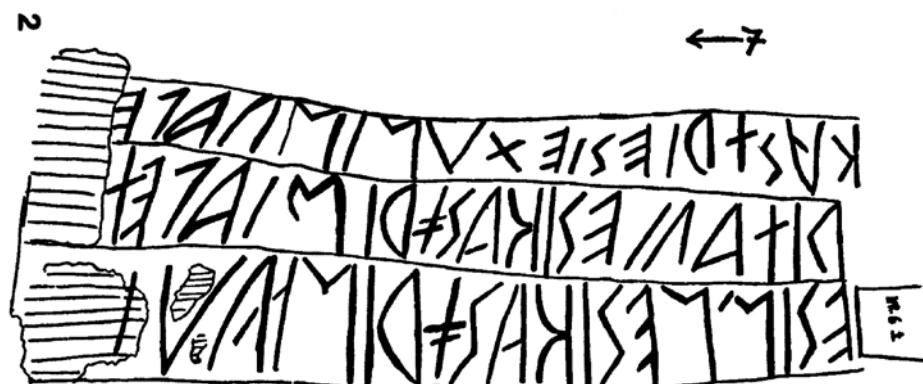
Glosar:

KA	ka, ko, kar – SN, SK	when, what
STRI	stri, storiti – okr, SN, SK	do, done
ESI	esi, si, ti – poudarjeno, SN, SK	you
ETU	etu, tu – poudarjeno, SN, SK	here
NUAL	nuau, nov, novo – preg, SK	new
E	e, je – okr, SN, SK	is
N	n, ni – okr, SN, SK	not
NUALE	nula, nulti - ničovo - brez vrednosti, SK	in vain, worthless

ST-2 STEINBERG 2 (IR 107)

Prosdocimi [1]	Vetter [1]	Joppich [1]
rit ¹ aliesikast ² rimiapet ¹ [?]	ritaliasikastrimiapet	ritalesikastrimiapet
Schumacher [1]	rit ¹ aliesikast ³ rimiapet ¹ [?]	Štiri črke so napačne.
Schumacher [2]	rit ¹ auiesikast ³ rinualet ¹ [?]	Prečrkovanje je ustrezno.

DITAVLISIKAS#DIDWALAT

Slika 2: Risba napisov ST-1, 2 in 3 v retijsko venetski pisavi, branje od desne proti levi [1].

Risba ne ustreza dovolj dobro izvirniku in zato daje napačna prečrkovanja.

PS RITALI ESI KASTRI MI APET

You are mourned Kastri, my love. Objokujem te Kastri moja ljubezen. [5]

Tri črke so prebrane napačno, ena pa je vprašljiva, imena dajejo mnogo pomenov, zato so umestnejše različice brez imen.

VV RITAUIESIKASTRINALET(U) 0, 0, 1, 22

Vsi znaki so lepo vidni in se dajo lepo razbrati. Na sliki se pred tretjo črko A vidi del znaka, ki ga jezikoslovci prvotno niso upoštevali je pa smiseln glede na primerljivost prvih treh napisov, zato so brali I namesto U. Napis nima ločil.

RITAU IEI KA STRI NUAL E TU R RITAU IEI KA STRI NUALE TU

Lovil si kar storil novo je tu.

Rital si kar storil (si je) nično tu.

Lovil si, kar si storil tu je novo.

Čeprav si rital je nično kar si storil.

You hunt and what you have

Although you yerked your work is worthless.

done here is new.

R RITAU ritual obred rite

Beseda je latinska, latinščina pa ni izvorni jezik, zato je izvor vprašljiv.

Glosar:

RITAU	ritati – žrebec rita – SN, SK	yerk, kick
RITAU	rital, lovil – SN, SK	hunt
RITAU	rituaui, ritual, obred – SN, SK	rite
IESI	iesi, si – poudarjeno, SN, SK	you are
KA	ka, kar – SN, SK	that
STRI	stri, storiti – SN, SK	do, done
NUAL	nuau, nov, novo – preg, SK	novo
E	e, je – okr, SN, SK	is
NUALE	nula, nulti - ničeve - brez vrednosti, SK	do, done
TU	tu – SK	in vain, worthless

ST-3 STEINBERG 3 (IR 108)

Prosdocimi [1] esimnesikast¹riniap[e?] Schumacher [1] Schumacher [2]

(1) 1AΛM1XAK11+A Vetter [1] esimnesikastrimlaupe esimnesikast³riniuap[e?] esimnesikast³rinual[?]

Joppich [1] esimnesikastrinlaupe Dve črki sta napačni. Prečrkovanje je ustrezno.

PS ESI MNESI KASTRI MALI

You are (so) small Kastri. Tako si majhen Kastri. [5]

Ena črka je prebrana napačno, ena je izpuščena, ena pa je vprašljiva, imena pa ne dajejo nedvoumnega pomena.

VV ESIMNESIKASTRINAL(E) 0, 1, 19

Vsi znaki do vključno drugega N so lepo vidni. Na sliki se za črko N vidi del znaka, ki istočasno služi črki U in črki A in ga jezikoslovci prvotno niso upoštevali, zato so brali I namesto U. Glede na primerljivost prvih treh napisov, pa je tako prečrkovanje smiselno, kar upošteva tudi S Schumacher pri novejšem prečrkovanju. Znak za črko L se vidi le delno. Napis nima ločil.

ESI MNE SI KA STRI NUAL E R

Si meni si kar storil novo je.

Kar si mi storil je novo.

What you have done to me is new.

ESI MNE SI KA STRI NUALE

Si meni si kar storil nično (je).

Kar si mi storil je nično.

What you have done to me is worthless.

Glosar:

ESI	si – poudarjeno, SK	you are
MNE ¹	mne, meni – okr, SN, SK	to me
SI	si – SK	you are
KA	ka, kar – okr, SN, SK	that, what
STRI	stri, storiti – okr, SN, SK	do, done
NUAL	nuau, nov, novo – preg, SK	novo
E	e, je – okr, SN, SK	is
STRI	stri, storil – SN, SK	do, done
NUALE	nula, nulti - ničeve - brez vrednosti, SK	in vain, worthless

¹ MNE se v obliki MNI pojavlja 8 krat tudi v venetskih napisih [6]

ST-4 STEINBERG 4 (IR 109)

(1) 1AΛM1XAK11+A

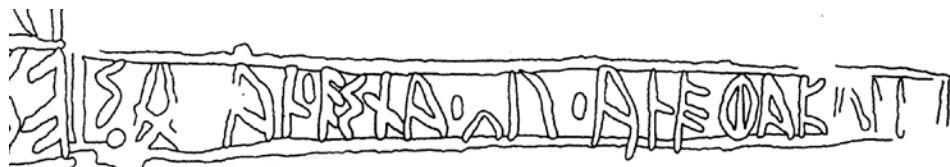
Slika 3: Napis ST-4 v retijsko venetski pisavi, branje od desne proti levi [1]

Druga različica je verjetnejša in zaradi skupine črk NUALE, ki se pojavlja v prejšnjih treh napisih, bi se lahko odločil za to različico. Zaradi ločila pred A, ki deli skupino črk na besedi LANU A, pa obdržim kot verjetnejšo prvo različico po prečrkovanju jezikoslovcev.

Glosar za osnovno razumevanje:

VES	ves – SK	whole
I	je – SN, SK	is
IESI	iesi, si – poudarjeno SN, SK	you are
TU	tu – SK	here
PANU	panu – slovaško gospod	sir, Sir, mister
PANU	panu – latinsko kruh	bread
TUPANU	tupan, topoglavec – Hrvatsko knjižno, SN	oaf
A	a – ali, toda, SN, SK	or, but
PEKE	peke, pekel – okr, SN, SK	hell
RIA	ria, rai – prem, SK	heaven
KVE	kue, tle, tam – SN, SK	there

ST-6 STEINBERG 6 (IR 111) SA(K)AT.FE.TA.UA.IA.TE.FO.AKA--

Slika 5: Napis ST-6 v retijsko venetski pisavi, branje od leve proti desni [2]

Vetter [1] sa~~k~~at.esta.s.atepakate Ena črka je vprašljiva, tri pa so dodane.
Schumacher [1-2] ne podaja prečrkovanja.

PS SAKAT ESTA NU ATE FACATE

Become crippling on the spot, if you desecrate (this grave). [5]

Hromi bodi takoj če (to) skruniš.

Dve črki sta prebrani napačno, tri pa so vprašljive, kar daje možnost drugačne delitve zveznega besedila in drugačnega razumevanja.

VV SA(K)AT.ESTA.UIS.ATEBAKA(TI) 2, 1, 3, 21

Po skrbnem proučevanju posameznih znakov je prečrkovanje dopolnjeno in spremenjeno. Napis vsebuje tri ločila in glede na to da so ločila pri napisih ST-3 in ST-8 ustrezna tudi pri delitvi na besede, je verjetnost delitve v tem napisu precejšna, zato jo tudi upoštevam. Tretji znak ni viden, zato dodam črko K tako kot Vetter, upoštevam pa tudi možnost črke D. Za drugim ločilom so trije znaki, kar Vetter bere kot Š, Serafimov pa kot NU, sam pa jih berem kot UIS. Zadnja znaka nista razvidna in ju po razumevanju dodam kot TI.

SADA T ESTA UIS ATE BAKA TI	R	SAKAT ESTA UIS ATE BAKA TI
Sedaj tu ostanita ais ata baka ti.		Ljubim ostanita ais ata baka ti.
Sedaj tu ostanita, joj ata in babi.		Ljubim vaju, ostanita joj ata in babi.
Now here remain, oh father and nana.		I love you, remain father and nana oh.

Pojavljajo se znane besede kot so ATE in BAKA, pa tudi ESTA, ki je predvsem v različnih oblikah OSTANI prisotna v venetskih besedilih okoli 50 krat [6]. Ate se v različnih oblikah pojavlja tudi v retijskih napisih, črke O pa v retijskih napisih praktično ni, saj je le pet besed začetih s črko O, zato je pri besedi ESTA namesto črke O črka E [7].

Glosar:

SADA	sada, sedaj – Hrvatsko, SN, SK	now
SAKAT	sakati, ljubiti – Makedonsko, SK	love
T	t, tu – okr, SN, SK	here
ESTA	stani, ostani – okr, preg, SN, SK	remain, stay
UIS	ais, joj – preg, SN, SK	oh
ATE	ate, ata – SN, SK	father
BAKA	baka, babi, nona – Hrvatsko, SK, SN	nana
TI	ti, vi – SN, SK	you

ST-7 STEINBERG 7 (IR 112) ? Napis ni razviden.

Vetter [1] kise ali kuse Prečrkovanje je vprašljivo, saj črke niso nedvoumne. P. Serafimov tega kratkega napisa ne obdeluje.

KI SE Ki se. Who oneself. 0, 0, 0, 4

Verjetnost ustreznega prevoda tako kratkega in nezanesljivo prečrkovanega napisa je seveda le zelo majhna.

Glosar:

KI	ki – SK	who
SE	se, sebe – SN, SK	oneself

ST-8 STEINBERG 8 (IR 113) A~~DI~~KA.F.KI

Slika 6: Napis ST-8 v retijsko venetski pisavi, branje od leve proti desni [2]

Mayr [1] Joppich [1] Schumacher [1]
 ackver.ki isae.ki arisae.ki Prečrkovanje Schumacherja je ustrezno.
 PS ARISA EKI Napisal (to) tukaj. Wrote here (this). [5]
Prepis je pravilen, prevod pa je podoben mojemu.

VV AZRISAEKI 1, 0, 0, 9

Vse črke so dobro vidne. Črka obrnjeni S na začetku je napisana preko črke R in bi lahko bila črka Z. Črka je dodana kasneje, kar se vidi iz vreznin in lahko poudarja nastanek teh prastarih napisov, zato jo kot najverjetnejšo varianto tudi upoštevam. Med E in K je pik, ki verjetno ločuje besedi in taka delitev ustreza tudi pomenu napisa.

A RISA E KI	R AZ RISA E KI
A risal je ki.	Jaz risal sem tukaj.
Toda risal je tukaj.	I was drawing here.
But draw he here.	
But he was drawing here.	

Nazaj Backwards I KE ASIRA In ke ozira. And there looks back.

Glosar:

A	a, toda, in – SN, SK	but, and
AZ	jaz – okr, SN, SK	I
RISA	risa, risati – okr, SN, SK	draw
E	e, je – okr, SN, SK	is, was
KI	ki, tuki, tukaj – okr, SN, SK	here
KI	ki, on ki – SN, SK	who
I	i, in – SN, SK	and
KE	ke, tja – Sn, SK	there
ASIRA	azira, ozira – preg, SN, SK	looks back

ST-9 STEINBERG 9 (IR 114) ? Napis ni razviden.

Pri pseudo – nepravem napisu – slika 7 so možna precej različna prečrkovanja, zato privzemam prečrkovanje jezikoslovcev. [2].

Joppich [2] litiaupi Prečrkovanje je vprašljivo.

P Serafimov tega napisa ne obravnava.

Iz slike napis ni nedvoumno razviden, saj so črke združene, zato so možna različna prečrkovanja. Po prečrkovanju Joppicha pa bi lahko napis imel navedeni pomen.

LI TIA UPI	LI TIA UPI	Le tja upaj.	Only there hope.	0, 0, 0, 8
varianta	LITI A UPI	Leti in upaj	Fly and hope.	

Slika 7: Pseudo – nepravi napis ST-9 je na levem robu slike, zgoraj pa je napis ST-4

VV Možno drugačno prečrkovanje:

1ΓΑΞΙ1	LITU LP	Leto lepo.	Year nice.
Nazaj	PLUTIL	Pletel.	Knited.

Glosar:

LI	li, le – preg, SN, SK	only
TIA	tia, tja – SN, SK	there
UPI	upi, upaj – SN, SK	hope
LITI	liti, leti – preg, SN, SK	fly
A	a, toda, in – SN, SK	but, and
LITU	litu, leto – preg, SN, SK	year
LP	lp, lep – okr, SN, SK	nice
PLUTIL	pletel – preg, SK	knite
PLUTIL	poletel – okr, preg, SK	fly away

Skupni prevod najverjetnejših različic

ST-1	Kar storil si tu naj bo novo.	What you have done here let new be.
ST-2	Lovil si kar si tu storil je novo.	You hunt and what you have done here is new.
ST-3	Kar si mi storil je novo.	What you have done to me is new.
ST-4	Ata, ležati vam je novo.	Father, to be lying for you is new.
ST-5	Si tu gospod, a je tam pekel ali raj?	You are here, Sir, but is there hell or heaven?
ST-6	Ljubim vaju, ostanita joj ata in babi.	I love you, remain father and nana oh.
ST-7	Ki se.	Who oneself.
ST-8	Jaz risal sem tukaj.	I was drawing here.
ST-9	Le tja upaj.	Only there hope.

Zapis sestavlja dve večji skupini in sicer napisi 1, 2 in 3, ki govore o nečem novem, in napisi 4, 5 in 6, ki govore o pokojnikih in posmrtnem življenju. Ostali napisi imajo

ločene vsebine: napis 7 je neoseben, napis 8 govorí o piscu teh napisov, napis 9 pa govorí o upanju v posmrtno življenje.

Pregled besed po najverjetnejših različicah napisov

KA	ST-1, ST-2, ST-3	ka, ko, kar – SN, SK	when, what
STRI	ST-1, ST-2, ST-3	stri, storiti – SN, SK	do, done
ESI, IESI	ST-1, ST-2, ST-3, ST-5	esi, si – poudarjeno SN, SK	you, you are
E	ST-1, ST-2, ST-3, ST-4, ST-8	e, je – SN, SK	is, was
TU, ETU	ST-1, ST-2, ST-5, ST-6	tu – poudarjeno, SK	here
N	ST-1	naj – okr, SK	let
NUAL	ST-1, ST-2, ST-3, ST-4	nuau, nov – SN, SK	new
RITAU	ST-2	loviti, ritati – SN, SK	hunt, kick
MNE	ST-3	mne, meni – okr, SN, SK	to me
SI, SE	ST-3, ST-7	si, se – SK	you are, oneself
ATI, ATE	ST-4, ST-6	ati, ate, ata – SN, SK	father
LEŽATI	ST-4	ležati – SK	lie
VI	ST-4	vi – SK	you
PANU	ST-5	panu – slovaško gospod	sir, mister
A	ST-5, ST-8	a, ali – SN, SK	or, whether
PEKE	ST-5	peke, pekel – okr, SK	hell
RIA	ST-5	ria – rai – premet, SK	heaven
KVE	ST-5	kue, tle, tam – SN, SK	there
SAKA	ST-6	sakati, ljubiti – Makedonsko	love
SADA	ST-6	sada, sedaj – Hrváško, SN	now
TE	ST-6	te, torej – SN	therefore
STANI	ST-6	stani, ostani – okr, SK	remain, stay
BAKA	ST-6	baka, babica – Hrváško, SK	nana
KI	ST-7, ST-8	ki – SK	who
A	ST-8	a, toda – SN, SK	but
AZ	ST-8	jaz – okr, SK	I
RISA	ST-8	risa, risati – okr, SN, SK	draw
LI	ST-9	li, le – preg, SN, SK	only
TIA	ST-9	tia, tja – SN, SK	there
UPI	ST-9	upi, upaj – SN, SK	hope

Tudi iz pregleda besed je razvidno, da so prvi trije napisni močno povezani po vsebinji in po besedah, medtem ko so ostali napisni povezani le po vsebinji.

Značilne in za verodostojnost prevoda pomembne besede so predvsem daljše in povsem razumljive besede: STRI, ESI, NUAL, RITAU, LEŽATI in STANI.

Značilne in prav tako pomembne besede za pravilno umevanje besedil so tudi besed znane iz venetskih besedil: MNE, PANU, RIA in STANI.

Glosar P Serafimova

Pri glosarju P Serafimova so upoštevane samo najpomembnejše obrazložitve.

Kastri	osebno ime	personal name
esi	scsl ¹ asi, slovensko si, češko jsi	you are
etu	scsl eto, rusko etu, slovensko to	this
mni	kamni, mni, okrajšava za kamen	stone
lape	hlape češko in bolgarsko deček	boy, little one
ritali	scsl ridati žalovati	mourn
mi	scsl moi, moj	my
apet	moderno bolgarsko obič, ljubezen	love
mnesi	scsl mnozi, slovensko mnogo	so, a lot, much
mali	slovensko mali scsl mal malo	small, little
tu	scsl. tāi, ti	you
panu	poljsko, češko, slovaško, gospod	sir, Lord
apeker	staro bolgarsko pokoren, scsl pokoi	obedient, peace
a	staro bolgarsko u	in
kve	staro bolgarsko koba, okop	destiny, ditch
azi	slovensko premet jaz, staro bolgarsko az me I, me	father
pesha	bolgarsko bashta oče	father
tian	bolgarsko tazen žalosten	sad
arisa	bolgarsko risuva, slovensko risati, pisati	drew, wrote
eki	bolgarsko eto, tu	here
sakat	bolgarsko sakat, pokveka	cripple
esta	scsl esta sta, slovensko sta	you two
nu	scsl nune sedaj	now
ate	scsl aže če	if
facate	bolgarsko fashkate, kakati, skrunuti	excrement, desecrate

¹ scsl starocerkvena slovanščina

Nekatere besede v glosarju P. Serafimova bi bile lahko uporabljene v drugačnem prevodu:

Kastri	ka stri	kar (si) storil	that you do
mni	meni	pogosto v venetščini	to me
ritali	lovili, ritali	pogosto v retijščini	hunt, kick
mi	mi		to me
apet	zopet, okr		again
mnesi	mne si, meni si		you are to me
tu	tu		here
kve	kle, tukaj, SN, SK		here
pesha	peša		tire
sakat	makedonsko ljubiti		love
nu	nu, SN torej		therefore
ate	ata		father

Prečrkovanje P Serafimova ima več napak, ki so posledica slabih prorisov napisov, ki so mu bili na voljo. Delitev zveznega besedila in prevodi imajo kar nekaj pomanjkljivosti, zato bi se z ustreznimi popravki in nadomestitvijo imen razumevanje lahko bistveno izboljšalo. Ne glede na določene pomanjkljivosti pa je njegov prevod s pomočjo raznih slovanskih jezikov potrdil možnost razumevanja teh napisov na slovanskih osnovah.

Zaključek

Prečrkovanja jezikoslovcevi imajo kar nekaj pomanjkljivosti in se tudi med seboj kar precej razlikujejo, vendar so zlasti v zadnjem predlogu Schumacherja zelo dobra osnova za pravilno prečrkovanje. Jezikoslovci napisov ne razumejo, zato po sklepanju na besedne vrste in slovnične oblike v neznanem jeziku podajajo imenske variante, ki pa ne pojasnjujejo vsebine napisov. Tu podana razumevanja navedenih napisov sestavljajo tri vsebinske skupine. Prva govori o nečem novem, najverjetnejše o lovnu. Druga je posvečena mrtvим in posmrtnemu življenju. Tretja pa upanju na boljše življenje v raju ter o piscu in pisanju napisov. Verjetnost podanih prevodov je ustrezna, saj so posamezne besede dobro razvidne in umljive ter podajajo smiselnino in povezano vsebino. V marsičem se pokaže skladnost tudi s prevodom P Serafimova. Žal je napis edinstven in ga ni možno vsebinsko primerjati z nobenim drugim retijskim napisom, zato je verjetnost pravilnega razumevanja odvisna le od dobre primerjave napisanih in znanih besed. V pomoč so dosedanja razumevanja venetskih napisov, saj se precej venetskih besed pojavi tudi v teh napisih. Slovenščina kot prastari slovanski jezik se je ponovno izkazala kot izjemno uspešno orodje tudi za razumevanje tega retijskega napisa.

Literatura

1. S Schumacher, *Die Rätischen Inschriften*, Geschichte und heutiger Stand der Forschung, Innsbrucker Gesellschaft zur Pflege der Geisteswissenschaften, Innsbruck **1992**.
2. S Schumacher, *Die Rätischen Inschriften*, Geschichte und heutiger Stand der Forschung, 2. erweiterte Auflage, Archaeolingua, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 121, Innsbruck **2004**, 55-56, 191-193, 219-241, 274, 277, 294-306, 342-356, 366-369.
3. M Alinei, *ORIGINI DELLE LINGUE D'EUROPA*, Il Mulino, Ed., Bologna, Vol 1, **1996**, Vol 2, **2000**.
4. R Petrič, *Venetska teorija in izvor Slovenov*, Zbornik 5. mednarodne konference Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2007**, 65-85.
5. P Serafimov, *Steinberg inscription*, Zbornik 4. mednarodne konference, Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 172-180.
6. V Vodopivec, *Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik 4. mednarodne konference, Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 118-144.
7. V Vodopivec, *Zbir Retijskih napisov, delitev, prevod in besednjak*, Zbornik 6. mednarodne konference, Izvor evropejcev, Jutro, Ljubljana **2008**, 118-136.

Povzetek

Napisi na skali v Steinbergu pri Rofanu so iz starejšega retijskega obdobja. So na naravno vdolbeni pokončni skalni steni na severnem Tirolskem blizu bavarske meje in na višini okoli 1500 m. Napisov je več in nekateri so očitno manjši, mlajši in nečitljivi, izstopajo pa napisni izjemne velikosti, starejši od 5. stoletja pr. Kr. in so označeni s števili 1 do 9. S temi napisni se je ukvarjalo več jezikoslovcev, ki so ponudili delno različna prečrkovanja. Jezikoslovci podajajo prečrkovanje ne pa tudi razumevanja teh napisov, razen z imeni in slovničnimi oblikami in to v neznanem jeziku. Poskus razumevanja na osnovi slovanskih jezikov se je izkazal kot ustrezen, saj so vsebine razumljive in vsaj delno tudi povezane med seboj, tako kot to predvidevajo tudi jezikoslovci. Slovenščina kot starinski slovanski jezik z množico slovničnih in narečnih oblik se je tudi v tem primeru izkazala kot dobro orodje za razvozlavjanje retijskih napisov. Napise je obravnaval tudi P Serafimov in tudi njegove ugotovitve potrjujejo razumevanje teh retijskih napisov na slovanskih osnovah.

Andrej Rant

VENETSKI IZVOR PRIIMKOV NEKATERIH BENEŠKIH DOŽEV

Abstract

Venetic Origin of Surnames of some Venetian Doges

Venice, the city and the port in the north Adriatic Sea has obtained it's name after Veneti who are known from the iron age onwards in the today's country of Veneto. The Republic of Venice was a state of the thousand years old tradition and history. It was ruled by doges who were elected out of the members of the nobility. Their family names reflect the history of the state. Some of them could be determined as names of the Roman origin, some of the Byzantine and Frankish origin. There are eight surnames of 23 doges whose origin could be explained as Venetic or Slavic. Most of them have parallels in present Slovene surnames: Gradenigo - Gradenik, Mocenigo - Močnik, Cicogna - Čigon and Erizzo - Jerič. These surnames of doges presented on coins are in Latin or in Italian form. The oldest legends on grosses coins of G. Soranzo and J. Contarini reveal their Slavic origin: Zupan, Gantar and Žontar.

Uvod

Benetke, pristanišče na severu Jadranskega morja, se imenuje po Venetih, ki so znani od železne dobe naprej v vsej današnji pokrajini Veneto, do Alp na severu in do Padske nižine na zahodu. Po legendi iz antičnih virov so Veneti potomci Trojancev, ki so po padcu Troje prišli v Padsko nižino pod vodstvom Antenorja in od tod pregnali staroselske Euganejce. V Padovi se nahaja srednjeveški sarkofag – Antenorjev grob, kot spomenik davne legende. Beneška republika je bila država s tisočletno zgodovino. Vladali so ji voljeni doži, Mali svet in Veliki svet. Oblast je bila v rokah maloštevilnih patricijskih družin, katerih člani so dosegali vladarsko čast. Robbinska imena teh družin izvirajo iz različnih obdobjij beneške zgodovine in že sama zase govorio o preteklosti mesta. Tako tudi ni nič čudnega, če med njimi najdemo nekatera, ki so Slovencem razumljiva in so bodisi slovenskega, bodisi venetskega izvora. Nekatera med njimi imajo še danes svoje vzporednice med slovenskimi priimki.

Zgodovinski oris nastanka Benetk

Benetke so nastale in se razvile kot ena izmed mnogih otoških naselbin, kot zatočišče in pribelašče beguncov v nevarnih časih 5. in 6. stoletja. Otočki in lagune vzdolž beneške obale so nastali kot naplavine rek Veneto, Brente, Plave (Piave), Libnice (Livenzo) in Tilmenta (Tagliamento). Tja so se zatekli begunci ob številnih vdorih barbarovih plemen

pred in po propadu Zahodnorimskega cesarstva. Zlasti poguben je bil vdor Hunov leta 453 pod Atilo, ko so Huni porušili mesta Oglej, Konkordijo, Oderzo, Albino in Padovo. Begunci so se postopoma naselili ob obali in zgradili naselbine in mesta Gradež (Grado), Caorle, Heraklejo, Jesolo, Torcello in Chioggia. Politično so spadali pod Vzhodnorimsko oziroma Bizantinsko cesarstvo in to pod Ravenski eksarhat. Naselbine je močno ogrozila oblast leta 568 priseljenih Langobardov. Potem, ko si je Karel Veliki podvrgel Langobardsko kraljestvo, je langobardsko oblast zamenjala frankovska. Benetke so bile tedaj zelo odvisne od Bizanca in pomorske trgovine. Republiko so osnovali leta 697. V srednjem veku se je do 13. stoletja imenovala Civitas Rivoalti. Ob Pipinovem vdoru leta 809 so Benečani prenesli središče lagunske države na Realtinske otoke (Rialto). Po letu 812 so Benečani spet prišli pod bizantinsko nadvlado, ki pa so se je sčasoma otresli [1].

Robbinska imena beneških dožev

Priimki beneških dožev so starodavna imena plemiških družin, ki so tvorile oligarhično jedro, ki je s pomočjo natančno določene republikanske ustave stoletja vladalo Benetkom. Na oblasti, ki je trajala do smrti doža, so se več stoletij izmenjavali doži istih rodin. Tako je imela na primer rodbina Contarini v sedmih stoletjih na oblasti osem dožev. Robbinska imena so verni odraz beneške zgodovine. V današnji obliki so vsa več ali manj v poitalijančeni obliki, vendar mnoga od njih kažejo na svoj drugačen, prvotni izvor. Že ime Venezia - Benetke samo po sebi govori o etnični pripadnosti njenih prvih prebivalcev – Venetov. Zato so najstarejši priimki venetski in rimske. Kot venetske lahko opredelimo tiste, iz katerih je razviden njihov protoslovanski izvor in imajo še danes svoje vzporednice pri slovenskih priimkih. Razložljivi so praviloma s slovensko etimologijo. Zgodovina Benetk se odraža tudi v priimkih drugih priseljenih družin bizantinskega, langobardskega, frankovskega in germanskega porekla.

Robbinska imena bizantinskega porekla

- 43. dož Giacomo Tiepolo (1229 – 1249), iz grškega Theopulos
- 45. dož Ranieri Zeno (1253 – 1268) Zeno je bil tudi bizantinski cesar v petem stoletju
- 46. dož Lorenzo Tiepolo (1268 – 1275), iz grškega Theopulos
- 107. dož Marcantonio Giustiniani (1684 – 1688)

Robbinska imena rimskega izvora

Priimki nekaterih beneških dožev izhajajo še iz časov rimske republike in rimskega cesarstva:

- 7. dož Mauricio Galbaio (764 – 787)
- 8. dož Giovanni Galbaio (787 – 804)
- 16. dož Pietro Candiano I. (887 – 888)
- 17. dož Pietro Tribuno (888 – 912)
- 19. dož Pietro Candiano II. (932 – 939)
- 21. dož Pietro Candiano III. (942 – 959)

- 22. dož Pietro Candiano IV. (959 – 976)
- 24. dož Vitale Candiano (978 – 979)
- 23. dož Pietro Orseolo I. (976.– 978), iz ursus – medved
- 26. dož Pietro Orseolo II. (991 – 1009), iz ursus – medved
- 25. dož Tribuno Memmo I. 979 – 991)
- 73. dož Marco Barbarigo (1485 – 1486)
- 74. dož Agostino Barbarigo (1486 – 1501)
- 87. dož Nicolo da Ponte (1578 – 1585)

Frankovska rodbinska imena

- 35. dož Domenico Michiel (1117 – 1130)
- 33. dož Vitale Michiele (1096 – 1102)
- 40. dož Orio Malipiero (1178 – 1192)
- 66. dož Pasqale Malipiero (1457 – 1462)

Rodbinska imena priseljencev po krajih izvora

Nekateri priimki izdajajo kraje in dežele, od koder so prišli priseljenci:

- 5. dož Galla Gaulo (755 – 756), priseljenec iz Galije
- 65. dož Francesco Foscari (1423 – 1457), priseljenec iz Foscare
- 117. dož Marco Foscarini (1762 – 1763), priseljenec iz Foscare
- 116. dož Francesco Loredan (1752 –1762), priseljenec iz Loretta
- 114. dož Alvise Pisani (1735 – 1741), priseljenec iz Pise
- 36. dož Pietro Polani (1130 – 1148), priseljenec iz Pule (Pola)
- 80. dož Marcantonio Predisan (1553 – 1554), priseljenec iz Trbiža (Treviso)
- 103. dož Giovanni Pesaro (1658 – 1659), priseljenec iz Pesare

Venetska rodbinska imena beneških dožev

- 9. dož Obelerio Antenoreo (804 – 811)
- 51. dož Giovanni Soranzo (1311 – 1312)
- 49. dož Pietro Gradenigo (1289 – 1311)
- 53. dož Bartolomeo Gradenigo (1339 – 1342)
- 56. dož Giovanni Gradenigo (1355 – 1356)
- 64. dož Thomaso Mocenigo (1414 – 1423)
- 70. dož Pietro Mocenigo (1474 – 1476)
- 72. dož Giovanni Mocenigo (1478 – 1485)
- 85. dož Alvise Mocenigo I. (1570 – 1577)
- 110. dož Alvise Mocenigo II. (1700 – 1709)
- 112. dož Alvise Mocenigo III. (1722 – 1732)
- 118. dož Alvise Mocenigo IV. (1763 – 1778)
- 88. dož Pasquale Cicogna (1585 – 1595)
- 98. dož Francesco Erizzo (1631 – 1646)

- 105. dož Nicolo Sagredo (1675 – 1576)
- 30. dož Domenico Contarini I. (1043 – 1071)
- 42. dož Jacopo Contarini (1275 – 1280)
- 60. dož Andrea Contarini (1368 – 1382)
- 95. dož Francesco Contarini (1623 – 1624)
- 97. dož Nicolo Contarini (1630 – 1631)
- 100. dož Carlo Contarini (1755 – 1756)
- 103. dož Giovanni Contarini (1659 – 1675)
- 106. dož Alvise Contarini (1676 – 1684)

Najstarejše rodbinsko ime Antenoreo po vsej verjetnosti izvira iz imena Antenorja, mitskega prvega kralja Venetov, priběžnika iz Troje. Upoštevati je treba dejstvo, da so ljudje, ki so se hoteli povzpeti, vedno radi poplemenitili svoj izvor in prevzeli ime plemenite ali božanske osebe. Ostalih sedem rodbinskih imen je venetskega ali slovanskega izvora, saj gre za priimke, ki so pomensko razložljivi s pomočjo slovenščine in ki so v slovenski obliki še danes razširjeni med Slovenci. Zgoraj navedena rodbinska imena so v sedanji italijanski obliki, vzeta iz sodobnega seznama dožev. Stari srednjeveški zapisi kažejo še izvirne oblike priimkov, ki pa že imajo italijanske končnice – i, - o ali – e.

Priimek Sagredo nosi 105. dož Nicolo (1675 – 1676). Rodbinsko ime pomeni človek z gradu. Slovenska vzporednica je priimek Zagradnik. Priimek je lahko nastal kot oznaka za človeka iz Zagrada (danes Sagredo, kraj severno od Gradeža na Gradičanskem).

Numizmatični viri in izvor rodbinskih imen

Numizmatični viri razkrivajo prvotne oblike rodbinskih imen in njihovo postopno preoblikovanje v današnje oblike [2].

Soranzo - slika 1

Gradenigo - slika 2

Soranzo

Srebrni groši 51. doža Giovannija Soranza (1312 – 1328) nosijo na averu napis: .IO: SVPANTIO DVX, kar razkriva izvor rodbinskega imena - Zupanc. Priimek Zupan, Zupanc, Župančič je zelo razširjen med Slovenci in pomeni župan ozioroma županov sin. *Gradenigo*

Groši (grosso, Mayer 56) 49. doža Pietra Gradeniga (1281 – 1311) imajo napis: . PE . GRADONIGO. Robbinsko ime pomeni don, dominus grada, castelanus ali kaštelan. Priimek Gradnik je zlasti razširjen med primorskih Slovenci. Znan je slovenski pesnik Alojz Gradnik iz Medane v Goriških Brdih.

Mogenigo - slika 3

Cicogna - slika 4

Mogenigo

Napis je na averju srebrne oselle 118. doža Alvisa Mogeniga iz leta 1765. Kar sedem dožev iz te rodotine je od 15. do 18. stoletja vladalo Benetkom. Mogenigo je poitalijančena oblika slovenskega priimka Močnik, ki je zelo razširjen med Slovenci. Priimek ima svoj izvor v pridevniku močen, kot lastnost osebe.

Cicogna

Napis je na averju cekina. Priimek Cigogna, ki ga nosi 88. dož Pasquale Cicogna (1585 – 1595) ima vzporednico v slovenskem priimku Čigon. Vzporednico pa ima tudi v rodbinskem imenu Čekon, glej tudi naselje Čekovnik v dolini Idrije in vas Čiginj na Tolminskem. Po obliku pa so podobni tudi priimki na –nja: Sladkonja, Velikonja itd.

Erizzo

Napis je na averju skuda. Priimek 98. doža Francesca Erizza (1631 – 1646) je poitalijančena oblika slovenskega priimka Jerič ali Erič, na Hrvaškem Jerić, kar pomeni sin Jere.

Erizzo - slika 5

Contarini - slika 7

Contarini

Groši 47. doža Iacopa Contarinija (1275 – 1280), Contarini - slika 6 nosijo napis: . IA : QTARIN. (quontarin)

Contarini

Kasnejši doži v 16. in 17. stoletju imajo napis CONTARINI - Contarini - slika 7.

Contarini - slika 6

Priimek Contarini izgleda čisto italijanski, vendar je zagotovo venetskega izvora. Ta rodotina spada med najstarejše beneške rodbine, saj je njen prvi dož vladal Benetkom že v 11. stoletju (30. dož Domenico Contarini, 1043 – 1071). Rodbina je dala Benetkom osem dožev v sedmih stoletjih, od 11. do 17. stoletja. Rodbinsko ime pomeni sin gontarja. Gontar je pastir, tisti, ki goni živino na pašo (primerjaj zemljepisno ime Gonte). V Sloveniji so znane vzporednice – priimka Gantar in Žontar, ki imata isti pomen in izvor.

Kontarini je tudi zaselek in hrib med Bertoniglo in Bujami.

Zaključek

Navedene primere rodbinskih imen lahko pojasnjujemo kot slovenske, saj so Slovenci tedaj naseljevali obsežne predele vzhodno od Benetk v današnji pokrajini Furlanija – Julijska krajina, pa tudi širše zaledje Ogleja in Gradiško. Po drugi strani pa tudi ni razloga, da nekatera od teh rodbinskih imen ne bi izhajala prav od prvotnih prebivalcev Venetov, ki so dali mestu ime. Za to govorijo več indicev, od republikanske oblike vladavine, ki temelji na ljudski demokraciji, kakršno pozna tudi karantansko pravo, do nekaterih šeg, ki so se ohranjale v Benetkah skozi stoletja. To potrjujejo tudi nekateri izrazi ali poimenovanja, na primer za Benetke tako značilne oznake za plitvine, ki opozarjajo čolnarje, da ne nasedejo. To so iz treh pri vrhu povezanih kolov, ki so zabiti v dno in se imenujejo **tricoli!** Pričujoči članek naj vzpodbudi še nadaljnja raziskovanja v tej smeri.

Literatura

- G Lorenzetti, *Venice and its Lagoon*, Edizioni Lint, Trst 1975.
H Meyer, *Die Münzen der Republik Wenedig*, Meyer&Meyer, Aachen, 1984.

Povzetek

Benetke, pristanišče na severu Jadranskega morja, se imenuje po Venetih, za katere vemo, da so že od železne dobe naseljevali vso današnjo pokrajino Veneto. Beneška republika je bila država s tisočletno tradicijo in zgodovino. Vladali so ji doži, ki so bili voljeni izmed članov pomembnih plemiških družin. Rodbinska imena teh družin odražajo tudi zgodovino beneške države. Nekatera izvirajo iz romanskih, bizantskih in frankovskih korenin. Kar 8 različnih priimkov od 23 beneških dožev se lahko razloži s slovenskim ali venetskim izvorom. Največ jih ima vzporednice v sedanjih slovenskih priimkih: Gradenigo - Gradnik, Mocenigo - Močnik, Cicogna - Čigon ali Čekon in Erizzo - Jerič. Ta rodbinska imena so podana na kovancih v latinski ali v italijanski obliki. Najstarejši napisi na velikih kovancih: G. Soranzo in J. Contarini razkrivajo njihove slovanske izvore: Zupan, Gantar in Žontar.

Robert Petrič

KOREN GOR IN NJEGOVI SINONIMI V ALPSKEM SVETU

Abstract

Root »gor« and its Synonyms in Alpine Region

Non-Germanic or Non-Romance sounding alpine geographic names are not rare specially in the mountainous area of Central and Eastern Alps. One wonders how we can evaluate their seemingly close relation to the Slovenian language together with its diverse dialects still used until today. The paper's focus is set on the root »gor« and its derivates.

Horn

Marsikdo pozna prizorišče tekem svetovnega smučarskega pokala v Ofterschwangu. Ime vrha s katerega se smučarke spuščajo proti dolini je Ofterschwanger *Horn*. Kaj je tukaj posebnega, boste morda razmišljali, saj je *Horn* običajno ime na nemško-govorečem območju Alp, pomeni pa preprosto *rog* (živalski rog) in s tem kaže na naravno znamenitost. Morda je v primeru znanega švicarskega Matterhorna zaradi oblike njegovega vrha prevod v *rog* komu res videti smiseln, vendar večina vrhov s poimenovanjem *horn* nikakor ne kaže takšnih značilnosti! Kako bi se lotili iskanja pravega izvora teh imen? Če imamo več možnih etimoloških interpretacij določenega poimenovanja, se bomo najprej ozrlji po pogostosti njegovega pojavljanja in analizirali splošen pojav kot tak. V tem smislu se zdi razlaga besede s pomočjo romanskega ali nemškega besedišča zmotna.

Jezikoslovec H. D. Pohl namreč besedo *Horn* in njene izpeljanke Guarner, Gorner, Granat, Ganot razlaga s pomočjo romanskega *cornatu* (veliki rog) oz. latinskega *cornu* (rog). D. Q. Adams razmišlja o izvoru besede *horn* iz Mikenske besede *kera* (roževina - snov) in Hetitske *k(a)rāwar*, ki pomeni rog. V teh osnovnih pomenih naj bi se beseda pojavila tudi v Evropi [1]. Po drugi strani od A. V. Semenova izvemo, da naj bi občeslovanska beseda *gordb* (gorod, grad) izvirala iz IE korena *ghard*, od tod nemško *Garten* (urejen vrt), albansko *garth* (ograda, ograja) in gotsko *grhas* (dom) [2]. Poleg dobro znanih interpretacij J. Šavljija sem prebiral tudi razmišljanja Leopolda Verbovška v knjigi *Komu (ni)sмо тујci*, kjer pod gesli *čirče*, *kar* in *krn* podaja svoja razmišljanja in zaključke. Avtor podobno kot Šavli ugotavlja, da razlaga oronimov *corno* iz romanske besede za rog ni sprejemljiva, ugotavlja namreč, da je to debllo *kar* razširjeno po ozemlju Venetov in po vsem slovanskem svetu (Karni, Karantanija, Gorenjska ...). Imena kot so Matterhorn, Cortina in Monte Corno on izvaja iz sicer sorodnega korena *cer*.

Marjan Ivan Moškon

KDO S(M)O SLOVINCI

Abstract

Who (we) are Slovinci

In the 2008/09 school year, the Slovenian children still learn, that we *Slovenians* are descendants of *Slovani* (*Slavs*) who have settled in the eastern Alps in the 6th century, although several modern historians are not accepting this theory any more. The dissent is on the one hand the result of the description of *Sclauini*, *Anti* and *Veneti* as the Slavs, although this concept emerged among the peoples of Central and Eastern Europe not before the 19th century. *Sklavini* can be found on the Euzebius map from the 3rd century AD, and the illustration from the Evangelarius of Otto the Third about kingdom of *Sclauinia* is eloquent too. On the other hand, there is increasingly put forward the conviction that the ancestors of Croats and Serbs, who came to the Balkans in the first half of the 7th century AD, were *Alan Sarmatians*. Writers of the 16th to 18th century testify the existence of the province *Slovinje*, including the whole Carniola and Slavonia, where there first lived *Szlouenci*, and later also *Horuati* which renamed *Szlouenci* into *Slovinci*. Slovaks and Czechs name Slovenes this way even now.

Uvod

Zanimalo me je, kaj učijo o Slovincih pri zgodovini v slovenskih osnovnih šolah v šolskem letu 2008/09. Nič! Učbenik za zgodovino za 7. razred osnovnih šol [1] se v evropskem zgodnjem srednjem veku ukvarja najprej s preseljevanji narodov, in to predvsem z Germani in s Huni, ki so stalno vdirali na ozemlje Zahodnorimskega cesarstva. »Po Atilovi smrti (453) pa so se nadaljevali germanski in slovanski^(?) vpadi na rimsko ozemlje, dokler se niso nekatera slovanska^(?) plemena, ki so prihajala z ozemlja med zgornjim tokom Dnjestra in porečjem Dnjepra, ustalila na Balkanskem polotoku (Južni Slovani), tiste, ki so se naselili na prostoru vzhodnih Alp, pa imenujejo alpski Slovani^(?). Slovanski^(?) politični tvorbi na tem ozemlju sta bili Karantanija in Karniola. Ti Slovani^(?) so bili predniki *slovenskega naroda*. Brižinski spomeniki so napisani v jeziku, ki so ga govorili Sloveni (!?) v vzhodnih Alpah«.

Slovensko uradno zgodovinopisje še vedno vztraja, da smo Slovenci na našem današnjem ozemlju priseljenci, se pravi *alohtono* ljudstvo. Številni ugledni tuji zgodovinarji, med njimi najprej Hans F. Helmolt v svoji *Weltgeschichte* [2], profesor Mario Alinei kot utemeljitelj *Teorije paleolitske kontinuitete* [3] in prof. dr. Florin Curta, nagrajenc Ameriškega zgodovinskega združenja za knjigo *The Making of the Slavs* [4] pa zagovarjajo, da smo tu od nekdaj, se pravi *avtohtonoi*. Mario Alinei je prepričan, da se selitev narodov v Evropi ni mogla zgoditi tako pozno (v 6. st.), jezikovno narodnostnim fenomenom v Evropi pa naj bi bili priče delno že od paleolitika.

Podobno ugotavlja novejše raziskave DNK, ki večinsko potrjujejo tesne genetske vezi Slovencev predvsem s tako imenovano »zahodno-slovensko« skupino [5]. Genetski izvidi potrjujejo tudi domnevo, da predniki Slovencev niso prišli v Vzhodne Alpe izza Karpatov, ampak so na tem ozemlju živelji povečini že prej [6].

O priselitvi Slovencev v 6. stoletju ni pravzaprav nobenega neovrgljivega dokaza, o morebitni prejšnji naselitvi pa razen uveljavljenih in uglednih znanstvenikov pišejo tudi številni ljubiteljski raziskovalci, ki so jih politične teorije, enkrat v korist germanskemu »Drang nach Osten«, drugič velikosrbskemu poželenju po obvladovanju »bratskih jugoslovenskih« narodov, že od nekdaj vprašljive.

Slovenska ljubiteljska prizadevanja za razjasnitev teh vprašanj so me pritegnila in bolj ko prebiram njihova razmišljanja, bolj me jezi, da jih naš cvet zgodovinske znanosti tako omalovažuje zavrača, saj ni dvoma, da premorejo tudi zrno soli.

Sclauini, Sclaueni

1. Slovani

Trditve, da so v prvem tisočletju n. š. obstajali kakršniki Slovani (Praslovani, Baltoslovani, Proto-Slovani, Stari Slovani ipd.), ne zdržijo, saj niso omenjeni v nobenem primarnem viru. O tem pričajo tudi mlajši izrazi za Slovane v navedenih jezikih: slovaško *Slovenia*, češko *Slovane*, poljsko *Słowianie*, kašubsko *Słowieńie*, donjesrbsko *Słowjany*, ukrajinsko *Слов'яни*, srbsko in makedonsko *Словени*, gornjesrbsko *Słowjenjo*, staroslovansko *Словѣнье* (sv. Ciril in Metod?) hrvaško in bosansko *Slaveni*, bolgarsko *Славяни*, rusko *Славяне*, rusinsko *Славяне* [7]. V času panslavizma izmišljeni pojmom *Slovani*, ni v nobenem od slovanskih jezikov, razen v hrvaščini in bosansčini – *Slaveni* in v srboščini in makedonščini – *Sloveni*, podoben imenovanjem prednikov slovanskih ljudstev v zgodnjem srednjem veku (npr. *Sclauini*, *Sclaueni* ipd.). Izraz Slovani se pri nas pojavi šele v 19. stoletju in je nedvomno povzročil zmešnjavo pri raziskovanju izvora teh imen in zlasti pri poznejšemu oblikovanju narodov in držav omogočil ribarjenje v kalnem. Zanesljivo bi bilo bolj prav, če bi jim rekli vsaj *Sklavini* oz. *Sklaveni*.

Ante mešajo s »Slovani« (Procopius in Jordannes – 6. stol. n.š.), ker so menda podobni plemenu *Sclavanoi*, ki je živelo vzdolž srednje Donave, in jih zato razglašajo za »slovensko« skupino. Sicer pa nekateri jezikoslovci domnevajo, da so bili Anti eno od sarmato-alanskih plemen, ki je verjetno živelo med Prutom in dolnjim Dnjestrom. Obstaja pa tudi primerjalna teorija za druga »slovenska« plemena, npr. za Srbe in Hrvate [8].

Serboi in *Korouati* so nedvomno sarmatskega (alanskega, perzijskega, iranskega) porekla in v svoji stari domovini nimajo »slovenskih« jezikovnih značilnosti [9], razen morda skupnih indoevropskih jezikovnih korenin. Na to vse pogosteje namigujejo tudi današnji Hrvatje [10] in Srbi [11]. V Podonavje so kot sarmatski Alani prišli že s Huni, ki jih večkrat enačijo tudi s poznejšimi Avari [12]. Bizantinski cesar, učenjak in pisec Konstantin Porphyrogenitus poroča, da je cesar Herakleios (575 do 641) najel sedem hrvaških plemen za pomoč v vojni proti Avarom, kmalu potem pa so Hrvatje in Srbi

dobili oblast v Dalmaciji/Iliriji [13], kjer so se postopoma spajali s staroselci in prevzemali njihov jezik [14].

Na sliki 1 je Pradomovina Slovena kot jo prikazuje Vojna enciklopedija, Beograd [15]

Slika 1. Smer vojaških pohodov združenih Hunov, Antov in Sarmatov (Alanov) v Podonavje v prvi polovici prvega tisočletja. Za podlagu služi zemljevid iz jugoslovanske Vojne enciklopedije, Beograd 1974, geslo Sloveni (risba hunskih in alanskih premikov: M. Moškon)

Jordanesovo razglašanje Antov za *Sclavanoi* (»Slovane«?!?) je zapeljalo tudi Antona Linharta, da je zapisal: ...*Slaven* (Slaven-i) ... *preden so se ločili in se iz Sarmatov spremenili v Slavene* ... se pravi, da je tudi on verjel, da so Sarmati (Korouati in Serboi), ki so se sredi prvega tisočletja naselili v Podonavju in na Balkanu, po poreklu Slaveni [16]. Linhartovo mnenje pa po svoje ilustrira tudi samovoljno zatrjevanje predvsem naših, slovenskih zgodovinarjev, da so se nekakšni »Slovani« tukaj naselili med šestim in sedmim stoletjem,

in pojmem *Slaven* tudi v slovenskem prevodu izvirnega nemškega Linhartovega »Poskusa zgodovine Kranjske« nekritično prevajajo s »Slovani«.

Za Nemce smo »Slovani« *Slawen*, za angleško govoreče narode *Slavs*, za Francoze *Slaves*, za Italijane *Slavi*, za špansko govoreče *Eslavos*, za Ruse *Славяне* in za Rusine *Славяне*, pri nobenem od teh pa prvi samoglasnik imena ni »o«! Tem izrazom je seveda najbližji nekdanji bizantinsko-grški *Sklauenoi*.

2. Sklavini

Prva zdaj znana omemba Sklavinov je na Čudinovi razlagi Euzebijevega zemljevida iz leta 330 n.š. [17], ki je na sliki 2, kjer naj bi na območju takojimenovanih Zahodnih »Slovanov« živelii *Sclavini*. Napisi *Славяне* niso vidni na zemljevidu, ampak jih Čudinov podaja kot jezikovno označitev.

Slika 2. Euzebijev zemljevid (verzalke) kombiniran s sodobnim Arheološkim zemljevidom (kurentne) po Čudinovu

Predniki sodobnih Slovakov, ki so prvotno naseljevali Pannonio (Slovenijeh!?), so se po Čudinovu pred madžarskimi plemenimi umikali proti severu na ozemlje današnje Slovaške in se ustalili jugovzhodno od Sklavinov, prednikov nekega drugega »slovenskega« ljudstva, ki je živilo v srednji Evropi od baltskih obal daleč dol proti jugu.

Zgodovinarji pravijo, da so veliko zvezo »slovenskih« in avarskih plemen kralja Sama preščipnili z vzhoda Madžari in z zahoda Bavari. V Panoniji (Pannoniae Superioris Pars)

z zahoda Bavarci, smo morali biti eni in drugi že takrat dovolj samozavestni in trdni, da smo navzlic vsem viharjem zgodovine obdržali, oni svojo *slovenčino*, mi pa našo *slavinčino*.

Zakaj nam rečejo Slovinci, pa še zmeraj ne vemo!

Sklep

Rimski osvajalci so v svojem času naseljevali predvsem nekaj mest in vojaških postojank ob glavnih prometnicah. Kako so zagotavljali dnevno oskrbo teh, nekaterih razmeroma velikih naselbin, ni pravzaprav nikjer pojasnjeno. O prebivalstvu podeželja, ki naj bi prehranjevalo rimske posadke, ne vemo takorekoč nič!

Ker ni nobenega podatka o »prihodu« *Sklauenov/Sclauinov* (»Slovanov«) v 6. in 7. stoletju n. š. izza Karpatov v Pannonio, v vzhodne Alpe in na Balkan, številni viri pa navajajo v tem času vdore *Sarmatov* (Serboiev, Korouatov) iz krajev severno od Črnega morja, ki so se pomešali med staroselce (!) v teh krajih in prevzeli njihov jezik, lahko upravičeno sklepamo, da so bili ti prišleki so-predniki današnjih Južnih Slovanov.

Ni dvoma, da Slovenci sodimo v tako imenovano slovansko skupino ljudstev, in jih tudi kot Slovene (*Sklauene*) najbrž lahko štejemo za Venete, ampak ne kot »Slo-Venete« ali »Slovane«, saj jih takrat pod takim imenom nihče ne pozna. Seveda pa tudi nje le pod pogojem, da so zlasti v Srednji in Vzhodni Evropi skoraj vsem plemenom rekli Veneti, Wendi, Eneto in podobno.

Na žalost o vseh teh, po večini nespornih dejstvih, našim šolarjem ni dano vedeti.

Ali niso najbolj učeni nekoč trdili, da je Zemlja ravna plošča?

Literatura

1. J Razpotnik, D Snoj, *Raziskujem preteklost* 7, učbenik za zgodovino za 7. razred, Rokus Klett, Ljubljana 2007.
2. H F Helmolts, *Helmolt's Weltgeschichte*, (ponatis Leipzig 1923), 4. Zvezek – Die Randlander des Mittelmeers, *ILIRI*, str 304.
3. M Alinei M, <http://www.continuitas.com/intro.html>, *The main lines of the PCT historical reconstruction*.
4. F Curta, *The Making of the Slavs, History and Archaeology of the Lower Danube Region c. 500 - 700*, Cambridge University Press, Cambridge 2001, str 113.
5. M M Vakar, *Poti naših prednikov*, *Veneti.info*, februar 2009 in povzetek v DELU, *Zgodovino imamo shranjeno v genih, priloga ZNANOST*, 15. februar 2009.
6. J Skulj, *Y-chromosome Frequencies and the Implications on the Theories Relating to the Origin and Settlement of Finno-Ugric, Proto-Hungarian and Slavic Populations*, Zbornik pete mednarodne konference Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2007, str 27.
7. Slovarji navedenih jezikov v knjižni in spletni obliki.
8. Wikipedia, geslo *Antes*, 28. sept. 2008.
9. T Sulimirski, *Zaboravljeni Sarmati*, Isčezle civilizacije, Thames and Hudson, London 1964, v prevodu Izdavački zavod »Jugoslavija«, Beograd 1965.
10. Wikipedija, geslo *O podrijetlu Hrvata, Iranska teorija*, 18. maja 2009.
11. Wikipedija, geslo *Srbi, Istorija, Teorije o poreklu Srba, Iranska teorija*, 18. maja 2009.

12. Wikipedija, geslo *Eurasian Avars*, 18. maja 2009.
13. Wikipedia, geslo *Eurasian Avars, The Early Avar Period (580 do 670)*, 18. maja 2009.
14. M I Moškon, Izza Karpatov? Zbornik 5. mednarodne konference Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2007, str 86.
15. Vojna enciklopedija, zv. 8, Ratna privre.-Spahije, geslo *Sloveni*, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1974.
16. A Linhart, *Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel Južnih Slovanov Avstrije*, prva knjiga, Slovenska matica, Ljubljana 1981, str 159.
17. V A Čudinov, *Slovenska plemena na zemljevidu sv. Evzebija*, Zbornik mednarodnega posvetila Sledovi evropske preteklosti, Jutro, Ljubljana 2003, str 173.
18. Leksikon Sova, geslo *slavinčina*, Cankarjeva založba, Ljubljana 2006, str. 1026.
19. Wikipedia, geslo *Slovincian*, 9. jun. 2009.
20. Wikipedia, geslo *Slavic peoples*, Origin of term *Slav*, 28. sept. 2008.
21. Grafenauer B: *Zgodovina slovenskega naroda*, zv.1, DZS, Ljubljana, 1964.
22. <http://img100.imageshack.us/img100/2528/ottopersonifikationxlzw0.jpg>
23. J Šavli, *Slovenska država Karantanija*, Lipa Koper, 1990, str 190.
24. Enciklopedija Slovenije, snopič 11, Savs-Slovenska m., geslo *Slovenci*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1997, str 165.
25. Enciklopedija Slovenije, snopič 13, Š-T, geslo *Trubar*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1999, str 378.
26. P Trubar, *Noviga testamenta pusledni dejl*, Začetek slovenskega predgovora, 1577, Trubarjev album, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008.
27. D A P Vramec, *Kronika*, Ljubljana, 1578.
28. J Habdelich, *Dictionar*, Gradec, 1670.
29. A K Frankopan-Zrinska, *Putni tovaruš*, Mleci 1661.
30. Wikipedia, geslo *Jakov Mikalja*, 24. okt. 2008.
31. N Krajačević, *Sveti Evangelioni*, Graz 1694.
32. A Kačić Miočić, *Razgovor ugodni naroda slovinskog*, dopolnjena izdaja, Benetke 1759.
33. Wikipedia, geslo *Ilyrians, Classical period*, 1. oktobra 2008.
34. I Antić, Veliki svetovni biografski leksikon, geslo *Filip II*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2002.
35. M A Reljković: *Satir iliti divji čovik*, 1762 (www.Hervardi/V_zarišču > Kolumne > Slovenci ... sept. 2007).
36. Enciklopedija Slovenije, snopič 8, Nos-Pli, geslo *Ogrski Slovenci*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1994, str 104.

Povzetek

V šolskem letu 2008/09 se slovenski otroci še vedno učijo, da smo *Slovenci* potomci *Slovanov*, ki so se v Vzhodne Alpe naselili v 6. stoletju, čeprav številni sodobnejši zgodovinarji odklanjajo take teorije. Nesporazumi so tudi posledica poimenovanja *Sclauinov*, *Antov* in *Venetov* s *Slovani*, čeprav se je ta pojem pojavil med narodi srednje in vzhodne Evrope šele v 19. stoletju. *Sklavine* lahko najdemo že na Euzebijevem zemljevidu iz 3. stoletja, zgovorna pa je tudi ilustracija iz Evangelarija Otona III., o kraljestvu *Sclavinia*. Hkrati se vse bolj uveljavlja prepričanje, da so predniki Hrvatov in Srbov, ki so prišli na Balkan v prvi polovici 7. stoletja, potomci *sarmatskih Alanov*. Pisci od 16. do 18. stoletja pričajo o pokrajini *Slavinje*, ki je obsegala Kranjsko in vso Slavonijo, kjer so najprej živeli *Szlouenci*, pozneje pa tudi Horuati, ki so *Szlouence* preimenovali v *Slovinice*. Tako pa nam še vedno rečejo Slovaki in Čehi.